ذاكرات الشّجرة

זוכרות אֶת אלְ-שְׁג׳רַה

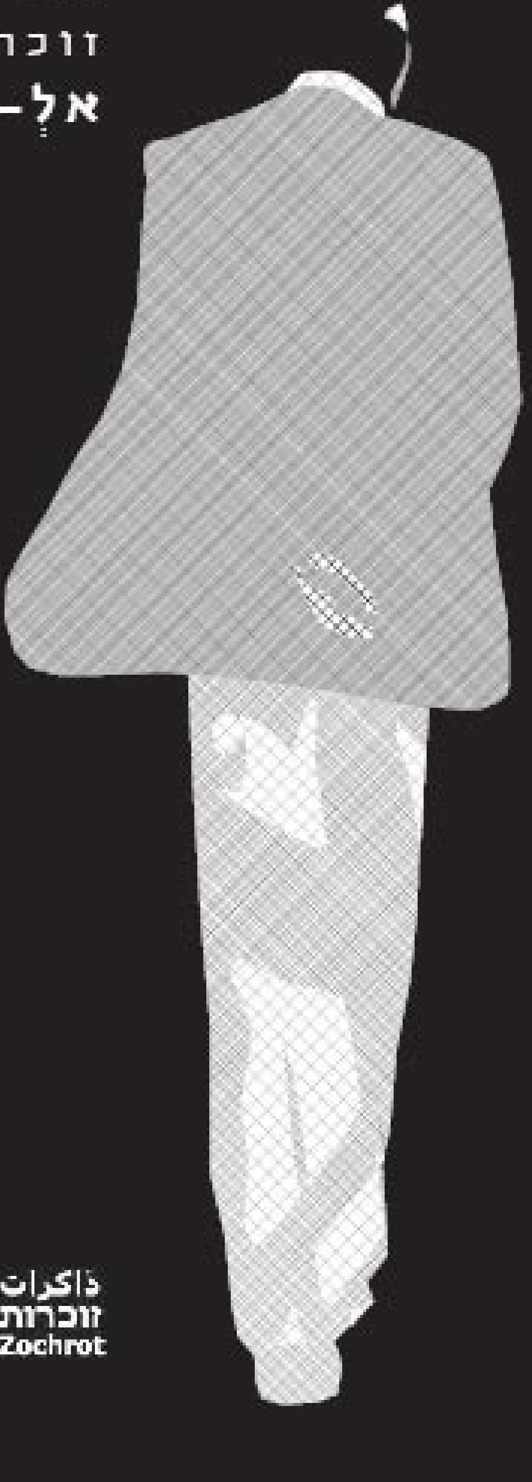

ذاكرات
זוכרות
Zochrot

עריכה:
עומר אגבריה, איתן ברונשטיין

איסוף חומר, ראיונות, תרגום וכתיבה:
עמר אגבריה

הפקה:
עמותת זוכרות (ע״ר 6-259-830-85)

עיצוב כריכה:
עבד חמידh

עיצוב פנימי והבאה לדפוס:
רהאדה שביטה

הדפסה:
דפוס כחיל - רמלה

הפקה:
(עמותת זוכרות (ע״ר 58-038-952-6
אבן גבירול 61/2
ת.ד 52705
תל-אביב יפו 643621
טל׳ 03-6953155
www.zohrot.org

تحرير:
عمر اغبارية، إيتان برنشتاين

إصدار:
جمعية «ذاكرات» (ج.م ٥٨-٠٣٨-٩٥٢-٦)

جمع المادة الكتابة والترجمة:
عمر اغبارية

تصميم الغلاف:
عبد حميدي

تصميم داخلي وإعداد:
رهادة شبيطة

طباعة:
مطبعة كحيل - الرملة

إنتاج:
جمعبة «ذاكرات» (ج.م ٥٨-٠٣٨-٩٢٥-٦)
إيڤن چفيرول ٦١/٢
ص.ب. ٥٢٧٠٥
تل-أبيب يافا ٦٤٣٦٢١
هاتف: ٠٣-٦٩٥٣١٥٥
www.zohrot.org

נובמבר 2006 تشرين ثاني ٢٠٠٦

© All rights reserved to those who were expelled from their homes

הקדמה

مقدمة

בכפר הפלסטיני אל-שג׳ירה חיו עד הנכבה ב-1948 למעלה מ-800 איש/ה. הוא נכבש ביולי בתום סדרת קרבות קשים בהם השתתפו תושבי הכפר ושכניו וכן לוחמים שבאו מרחוק לסייע. בזיכרון הפלסטיני, אל-שג׳ירה (או אל- סג׳ירה בלהג המקומי), היה למופת של גבורה והקרבה. לוחמים רבים נפלו על הגנת הכפר, ביניהם המשורר החשוב עבּד אל-רחים מחמוד. אל-שג׳ירה התפרסם גם בזכות הקריקטוריסט הידוע נאג׳י אל-עלי, שנולד בכפר וחי כפליט.

בזיכרון הציוני של הארץ סג׳ירה ידוע כ״חוות השומר״, בה התגבש ארגון ״השומר״ וגם כחווה חקלאית בה הוכשר, בין היתר, בן גוריון. אחרי קום המדינה והרס הכפר הפלסטיני נוסד במקום מושב אילניה והכפר הפלסטיני כמעט נמחק מהזיכרון.

זלמן טפליצקי, יהודי שחי בסג׳ירה, מספר בזיכרונותיו (קראו בהמשך) ש״במשך יובל שנים עמדו זו לצד זו שתי הסג׳ירות, היהודית והערבית...״. הוא גם מזכיר שהיישוב היהודי קיבל את שמו מהכפר הערבי.

דוגמא משעשעת למחיקת הזיכרון של הכפר אל-שג׳ירה אפשר למצוא באנציקלופדיה המקוונת ״וויקיפדיה״. כשמקישים בה את הערך ״סג׳ירה״ מופיע עמוד על היישוב אילניה. מיותר לציין שהכפר הפלסטיני אינו מוזכר שם ולו במילה.

חוברת זו מביאה את סיפורו של הכפר אל-שג׳ירה. עמותת זוכרות שמה לה למטרה להביא את אירועי הנכבה הפלסטינית לציבור בישראל, לדבר ולכתוב עליה בעברית. אין בחוברת זו ניסיון למצות את סיפורו של הכפר אל-שג׳ירה, אלא להאיר צדדים שונים שלו, במיוחד את זיכרונותיהם של פליטי הכפר. זוכרות מקווה שיהא בכך צעד חשוב של הכרה בנכבה הפלסטינית. הכרה כזו הינה תנאי הכרחי לפיוס בין ישראלים לפלסטינים.

זוהי החוברת ה-19 במספר בסדרת החוברות של זוכרות. קדמו לה חוברות על דיר יאסין, לפתא, עין ע׳זאל, אלחרם (סידנא עלי), עין אלמנסי, חיפה, עכּא, אל-לִד, אל-רמלה, ח׳רבּת ג׳למה, אִסדוד ומג׳דל, אל-שיח׳ מֻוַנִּס, אל-ג׳ולאן (רמת הגולן), סֻחמאתא, אל-לג׳ון, איג׳ליל, בּיר אל-סבּע, תרשיחא.

عاش في قرية الشجرة أكثر من ٨٠٠ نسمة حتى عام ١٩٤٨، وأداروا حياة اجتماعية واقتصادية حيوية.

الحركة الصهيونية أقامت مستعمرة «سجرة» المحاذية عام ١٩٠٢، وكانت بينهما علاقة حذرة ولكن جيدة على الأغلب.

أهل الشجرة مثل أغلبية الشعب الفلسطيني عارضوا الاحتلال الصهيوني لفلسطين ودافعوا عن قريتهم ودارت بينهم وبين القوات الصهيونية عدة معارك بين أواسط شباط ١٩٤٨ حتى سقوط الشجرة نهائياً في شهر آب من عام النكبة.

اشتهرت معارك الشجرة بفضل صمود الشجرة وكثرة الشهداء منها ومن القرى المجاورة ومن جنود جيش الإنقاذ الذين جاؤوا للدفاع عنها. من أشهر شهداء الشجرة الشاعر الفلسطيني عبد الرحيم محمود الذي شارك في المعارك ضمن جيش الإنقاذ.

أكثر من خمسة آلاف لاجيء، ينتمون الى الشجرة يعيشون اليوم في مناطق مختلفة من العالم، أغلبهم في سوريا، قسم في لبنان وعدد قليل بقي في المنطقة المجاورة للشجرة فاستقر في طرعان وكفر كنا والناصرة.

ناجي العلي، رسام الكاريكاتير الشهير، كان أحد لاجئي الشجرة وبفضله اشتهرت قريته. كذلك منها الشاعر الشعبي أبو عرب القاطن في سوريا، والشاعر علي الأحمد المشهور بقصيدة هجائه لجيش الإنقاذ.

الحركة الصهيونية لم تكتف بتهجير الأهالي، فهدمت بيوت القرية كلها ومدرستها ومسجدها ومعصرتها..... أرادت بذلك أن تقتلع «الشجرة» من المنطقة وتبغي بذلك محوها من الذاكرة.

فاليوم لم يبق من الشجرة الفلسطينية إلاّ أطلال، بينما تستمر مستعمرة «سجرة» في الازدهار والتوسع على حساب أراضي الشجرة وغيرت اسمها إلى «إيلانيا».

نحن في جمعية «ذاكرات – زوخروت» نهدف إلى نشر أحداث النكبة والقرى المهجرة وتوصيلها – بالأخص - الى الجمهور الإسرائيلي لنضع أمامه من ذكريات اللاجئين والوثائق ما يسلط الضوء على جوانب معينة من أحداث النكبة. تلك الأحداث والمعلومات التي عملت المؤسسة الصهيونية على إخبائها وإغفالها.

نحن نرى أن اعتراف الطرف الإسرائيلي بالنكبة الفلسطينية وتحمل المسؤولية على نتائجها لهو شرط أساسي لأي حل ممكن بين الطرفين.

قرية الشجرة تنضم الى ثماني عشرة قرية مهجرة قمنا بإحياء ذكراها من خلال تنظيم زيارة لموقع القرية والتواصل مع بعض لاجئيها وإصدار كتيب خاص بها. فأصدرنا قبل ذلك كتيبات «ذاكرات .. دير ياسين، لفتا، عين غزال، الحرم (سيدنا علي)، عين المنسي، حيفا، عكا، اللد، الرملة، خربة جلمة، اسدود والمجدل، الشيخ مونّس، الجولان، سحماتا، اللجون، اجليل، بئر السبع وترشيحا.

BA
48
N
LAKE HULA
SAFAD
Safad
DMZ
ACRE
Acre
Haifa
HAIFA
LAKE
TIBERIAS
Tiberias
TIBERIAS
Nazareth
NAZARETH
BEISAN
JENIN
TULKARM

כפר אל-שג׳רה

قـــرية الشـــجـرة

ממוקם כ- 14 קילומטר מערבית לטבריה, על גבעה שגובהה 275 מטר מעל פני המים. נהנה ממקום טוב על הדרך המחברת בין עפולה לכפר מע׳אר בצפון, והן על הדרך בין טבריא לאל-נאס׳רה וחיפא (טבריה ונצרת וחיפה).

אל-שג׳רה היה הכפר הרביעי בגודל השטח שלו במחוז טבריא. 3754 דונם. מתוכם 700 דונם נטועים בעצי זית. 100 דונם היה שטח בנוי, בשנת 1945 היו בכפר 124 בתים. אל-שג׳רה היה מוקף במספר כפרים ערבים: לוביא, טרעאן, כפר כנא, כפר כמא, כפר סבת, חטין, עין מאהל וערב אל-ס׳ביח, בנוסף למושבה היהודית סג׳רה, ששמה נהיה מאוחר יותר ״אילנייה״, אשר הציונים הקימו אותה מערבית לכפר ב-1902.

באל-שג׳רה, הגיע מספר התושבים בשנת 1922 ל- 543 תושבים, ובשנת 1931 המספר הגיע ל-584, ובשנת 1945 ל- 770 תושבים, מתוכם 720 מוסלמים ו- 50 נוצרים. בשנת 1948 מספר תושביו הגיע ל- 893.

בית הספר הראשון של הכפר הוקם בשנות השלושים, עוד בתקופת המנדט הבריטי.

הכפר יושב על אתר ארכיאולוגי עתיק, נמצאו שם יסודות של בניינים עתיקים, חתיכות אבנים מגולפות וכן קברים חקוקים בתוך סלעים. הצלבנים קראו לכפר בשם סיירא (Sierra)

תושבי אל-שג׳רה הפלסטינים התפרנסו מחקלאות.

تبعد القرية حوالي ١٤ كم الى الغرب من طبرية، على تلة ترتفع ٢٧٥م عن سطح البحر.لها موقع جيد على الطريق الواصلة بين العفولة والمغار شمالاً والتي تتقاطع مع الطريق التي تصل بين طبرية وكل من الناصرة وحيفا.

تعد الشجرة رابع قرى قضاء طبرية مساحة، إذ تبلغ مساحة أراضيها ٣٧٥٤ دونماً، تحتل أشجار الزيتون ٧٠٠ دونم منها. وعلى ١٠٠ دونم كان مبنياً ١٢٤ منزلاً عام ١٩٤٥. وتحيط بها عدة قرى فلسطينية منها لوبيا وطرعان وكفر كنا وكفر كما وكفر سبت وحطين وعين ماهل وعرب الصبيح، إضافة الى المستعمرة اليهودية «سجرة» التي أصبح اسمها لاحقاً «إيلانيا» والتي أقامها الصهيونيون غرب القرية عام ١٩٠٢.

بلغ عدد سكان القرية عام ١٩٢٢ حوالي ٥٤٣ نسمة، وارتفع هذا العدد إلى ٥٨٤ عام ١٩٣١، وقدر بنحو ٧٧٠ نسمة عام ١٩٤٥، منهم ٧٢٠ مسلماً و٥٠ مسيحياً. وفي عام ١٩٤٨ كان عدد سكانها ٨٩٣ نسمة. وقد تأسست أول مدرسة فيها في عهد الانتداب البريطاني.

القرية ذاتها مكان أثري يضم أساسات أبنية وقطع حجر منقوش ومدافن منحوتة في الصخر. أطلق الصليبيون على القرية اسم سييرا (Sierra).

كان سكان الشجرة يعتمدون في معيشتهم على زراعة الحبوب والزيتون والفاكهة.

AL-SHAJARAH

The site of Al-Sajarah Village, 14 km to the west of Tiberias and about 3 km south of Lubyeh, just beside the road leading south from the Galilee to Affula and Bisan.

Ruins embracing life": This is the first thing one sees when coming from the main road to
Al-Sajarah site.
Al-Sajarah was the home village of Martyr Naji el-Ali (most famous Palestinian caricature drawer), and we can imagine that this was his parents' house... or one similar to this.

Al-Sajarah was destroyed by the Israeli army right after the occupation in 1948 and the years after, and the refugees from the village live in the villages of the Galilee, in the refugee camps on the West Bank, Syria, Lebanon and in various parts of the Palestinian diaspora.

The land area of Al-Sajarah, however, (which amounts to over 3700 Dunam)is now the property of the Jewish settlements built on it, the state, and the agricultural station of Chavat Hashomer.

The great Palestinian poet Abd al-Raheem Mahmoud (who was born in 'Anabta in Tulkarm district) was killed by the Israeli forces during a battle in the village on July 13, 1948. He was later buried in Nazareth.

שפה ציונית מעלימה את הכפר הפלשתיני
אף מלה על אל-שג׳רה

מתוך האתר ״סנונית״ אילנייה (סג׳רה)

اللغة الصهيونية تمحو القرية الفلسطينية
ولا كلمة عن الشجرة

من موقع الانترنت الإسرائيلي snunit إيلانيا (سجرة)

ההתיישבות בגליל התחתון החלה בסג׳ירה, שנרכשה ע״י חברת יק״א ב-9981. על הח׳אן שהיה במקום הוסיפה יק״א קומה וכן חומה ומבנים אחרים. הכוונה הייתה להפוך את סג׳ירה לחווה חקלאית ללימוד, שתמסור את אדמותיה לתלמידיה המצטיינים. ב-2091 קיבלו כמה מנבחרי פועלי החווה 052 דונם כל אחד, והחלו לבנות לעצמם מושבה. הם בנו במושבה 42 בתים בשתי שורות והקיפו אותם בחומה. ב-7091 ביקשה מניה שוחט לקבל באריסות קולקטיבית את אדמות סג׳ירה. קולקטיב האריסים העברים בסג׳ירה היה ראשיתו של תהליך היווצרות ההתיישבות השיתופית. מצב הביטחון באזור הביא לידי כך, שאותו גרעין היה גם לבסיס השמירה העברית (השומר) הן בסג׳ירה והן בכפר תבור.

בתי האיכרים בסג׳ירה נבנו עם חצרות מוקפות גדר אבן. הבתים נבנו מאבן גיר, שהייתה זמינה במקום. המושבה נבנתה על פי הדגם הלינארי של ״כפר רחוב״.

לאורכו של הרחוב ומשני צדדיו נבנו חצרות האיכרים. המושבה סג׳ירה נחרבה כמעט עד היסוד במלחמת העצמאות. היום שוכן במקום בסיס צבאי, וכדי לבקר במקום יש לקבל אישור צבאי. בסיור אפשר לבקר בחוות השומר, במערה, במקווה ובמעיין.

המועצה לשימור מבנים ואתרים מבצעת במקום עבודות שחזור ושיפוץ של שתי חצרות. שחזורן של שתי חצרות נוספות נמצא בתכנון. כמו כן ייפתח במקום מרכז חינוכי - תרבותי על שם דוד בן גוריון.

بدأ الاستيطان في الجليل الأسفل في سجرة، التي اشترتها شركة «يكا»- الشركة الكولونيالية اليهودية عام ١٨٩٩.

الشركة أضافت إلى الخان الموجود في المكان طابقاً إضافياً وسوراً ومباني أخرى. كان الهدف تحويل سجرة إلى مزرعة تعليمية، تمنح أراضيها إلى طلابها المتفوقين. في سنة ١٩٠٢ حصلت مجموعة مختارة من عمال المزرعة على ٢٥٠ دونماً لكل منهم، وشرعوا ببناء مستعمرة لهم. وقد بنوا ٢٤ بيتاً في سربين وبنوا حولها سوراً. عام ١٩٠٧ طلبت مانيا شوحط الحصول على أرض المستعمرة بواسطة استئجار جماعي طويل المدى.

تجمّع المستأجرين العبريين في سجرة كان بداية تبلور الاستيطان التعاوني. الوضع الأمني في المنطقة أدى إلى أنّ هذه المجموعة تكون أيضاً نواة الحاسة العبرية (هشومير) في سجرة وفي مستوطنة كفار تفور.

بنيت بيون الفلاحين في سجرة مع ساحات يحيطها جدار من حجر. وبنيت البيوت من حجارة كلسية كانت متوفرة في المكان.

على طول الشارع وعلى كلا جانبيه، بنيت ساحات الفلاحين. المستعمرة «سجرة» خربت تقريبا كلياً خلال حرب الاستقلال. اليوم، يوجد في المكان قاعدة عسكرية، ولزيارة المكان يجب الحصول على تصريح عسكري. خلال الجولة يمكن زيارة «مزرعة الحارس»، المغارة، بركة الطهارة والعين.

مجلس الحفاظ على المباني والمواقع ينفذ في المكان أعمال ترميم واسترجاع لساحتين. وهناك مخطط لترميم ساحتين إضافيتين. وكذلك سيفتتح في المكان مركز تربوي – ثقافي على اسم دافيد بن غوريون.

קרבות אל-שג׳רה

באמצע פברואר 1948, כאשר הקרבות באזור ביסאן היו בשיאם, "ההגנה" תקפה את אל-שג׳רה במטרה לבלבל את הפלסטינים ולדלל את כוחותיהם באזור ביסאן. עיתון "פלסטין" דיווח שבליל ה- 17 בפברואר יחידות מארגון ההגנה הסתננו לתוך הכפר ופוצצו שני בתים. הודעה רשמית בריטית ידעה לספר ששני הבתים היו נטושים.
ב-6 במאי 1948 הכפר נפל בעקבות נפילת טבריא, ולפני ההתקפה על ביסאן. ההתקפה על אל-שג׳רה היתה במסגרת המאמצים של ארגון ההגנה להדק את שליטתו בגליל התחתון לפני ה- 15 במאי.
יחידות מגולני, הסתערו בהתקפה חזקה עם שחר אותו יום והשתלטו על הכפר. מספר לא ידוע מתושבי הכפר נהרגו כתוצאה מהתקפה זו. במסמכים של ההגנה נכתב, שהכפר נכבש ב-6 במאי ורוב תושביו ברחו ממנו כשהם משאירים את ההרוגים שלהם במקום. העתון "ניו יורק טיימס" דיווח שנמצאו בכפר 20 גופות של ערבים בתום התקפת ההגנה. במקביל, יחידה נוספת מההגנה שמה מצור על הכפר השכן לוביא כדי למנוע אפשרות סיוע משם לאל-שג׳רה.
בשעה שמונה באותו בקר, הכוחות הערביים המקומיים ערכו במתקפת נגד מכיוון הכפרים טרעאן וכפר כּנא. הקרב נמשך לאורך כל היום, אך הכפר נותר - עם רדת החשיכה- בידי ההגנה.
הקרבות באזור נמשכו. בראשית יוני הגיע צבא ההצלה לאזור נצרת כדי לתגבר את הלוחמים הפלסטינים בנצרת, לוביא, מסכּנה, אל-מג׳דל. ובחלק מהמקרים נחלו הצלחות מול הכוחות הציוניים. מפקד צבא ההצלה הכין שתי חטיבות ואת גדוד חטין עם ארבעה נגמשים וסוללת תותחים שהסתערו על ציר נצרת - לוביא כדי לתקוף את הכוחות הציוניים באזור אל-שג׳רה. ההוראה הייתה לתקוף את אל-שג׳רה בשעה חמש בבוקר ה- 10 ביולי. המתקפה הייתה מהירה ומסיבית. היו אבדות רבות בין הכוחות הערביים. לוחמים מנצרת הצטרפו להתקפה כששמעו את רעשי התותחים, וסייעו מהגבעות, מערבית לאל-שג׳רה.
בשעה שבע הכוחות הציוניים נסוגו לכיוון הכפר והכוחות הערביים בעקבותיהם. ואף הגיעו לגדרות המושבה סג׳רה שגם ממנה נורתה אש, והפגיזו אותה.
ברגעים אלה, האש משני הצדדים חדלה, בהתאם להסכם הפסקת האש. ההפוגה הראשונה נכנסה לתוקפה.
ב- 11/6/1948 הפסקת האש הופרה כאשר הכוחות הציוניים תקפו באזור אל-שג׳רה, שפא עמרו ואל-ברווה והכוחות הערבים הדפו אותם.
הכוחות הציוניים ניצלו את ההפוגה להתארגנות מחדש, ומייד עם תומה פתחו במתקפה חזקה בשעה שתיים לפנות בוקר ה - 8/7/1948. הקרב באזור אל-שג׳רה היה קשה במיוחד. קרבות פרצו לאורך החזית כולה. ובפעם הראשונה, הכוחות הציונים השתמשו במטוסים כדי להפציץ את תרשיחא, וכמו כן בפעם הראשונה היהודים השתמשו בארטילריה כבדה בקרב על אל-שג׳רה.
ביום 13/7/1948 ולמרות האבדות הגדולות והתחמושת ההולכת ואוזלת, הצליחו הכוחות הערבים לכבוש את אל-שג׳רה מחדש. אך באותו יום הכוחות הציונים פתחו במתקפת נגד ובהפגזה מסיבית וגרמו לכוחות הערבים לסגת מאל-שג׳רה לקו חזית חדש כ-4 קילומטרים משם.
ב-15/7/1948 היהודים השתלטו על אל-שג׳רה.
ביום 19/7/1948 בשעה 17:30 נכנסה לתוקף ההפוגה שנייה.
אל-שג׳רה נותרה, ריקה מבעליה, בשליטת היהודים ובתחום מדינת ישראל עד עצם היום הזה.

معارك الشجرة

في أواسط شباط ١٩٤٨ بينما كان القتال دائراً بين العرب وقوات الهاغاناه في وادي بيسان، شنت الهاغاناه هجوماً تضليلياً على الشجرة. وورد في صحيفة "فلسطين" أنه بعد منتصف ليل ١٧ شباط تسللت إحدى وحدات الهاغاناه إلى داخل القرية وفجّرت منزلين (وقال بلاغ رسمي بريطاني إن المنزلين كانا مهجورين).

في ٦ أيار ١٩٤٨ سقطت القرية عقب سقوط طبرية وتمهيداً للهجوم على بيسان. وقد جاء الهجوم على القرية في إطار جهود الهاغاناه لإحكام سيطرتها على الجليل الأسفل قبل ١٥ أيار. وكانت وحدات من لواء جولاني (ولا سيما الكتيبة ١٢ أو كتيبة براك) أغارت على القرية فجراً وسيطرت عليها بعد هجوم قوي. وقد سقط عدد غير معروف من القتلى في صفوف سكان القرية. وجاء في رواية الهاغاناه أن القرية "احتلت ... في ٦ أيار وفرّ منها سكانها تاركين وراءهم قتلاهم". أما صحيفة "نيو يورك تايمز" فذكرت أنه عثر في القرية على جثث عشرين عربياً عقب هجوم الهاغاناه. وفي هذه الأثناء قامت وحدة أخرى من الهاغاناه بمحاصرة قرية لوبيا المجاورة، من أجل الحؤول دون قدوم أية تعزيزات لنجدة سكان الشجرة. وفي وقت لاحق من ذلك الصباح ، في الساعة الثامنة قبل الظهر، شنت القوات العربية المحلية هجوماً مضاداً من جهة قريتي كفر كنا وطرعان.وقد دامت المعركة النهار كله، إلاّ أن القرية ظلت عند حلول الظلام في قبضة الهاغاناه.

واستمرت المناوشات والمعارك في تلك المنطقة رغم سقوط الشجرة. ففي أوائل حزيران وصل جيش الإنقاذ إلى منطقة الناصرة لدعم المقاتلين الفلسطينيين هناك وفي لوبيا ومسكنة ومجد الكروم والمجدل، وتمكنوا في بعض المعارك تكبيد القوات الصهيونية خسائر كبيرة. وقد قام قائد جيش الإنقاذ بتجهيز فوج حطين وسريتين وأربع مصفحات وبطارية مدفعية، واندفع بها صباح ٩ حزيران في اتجاه لوبيا – الناصرة قاصداً القضاء على القوات الصهيونية في منطقة الشجرة. وقد صدرت الأوامر بالهجوم على الشجرة في الساعة الخامسة من صباح ١٠ حزيران. تميز الهجوم بعنفه وسرعته، وتكبدت فيه القوات العربية خسائر كبيرة. وانضم مقاتلون من الناصرة الى الهجوم من جهة التلال الغربية للشجرة. في الساعة السابعة بدأت القوات الصهيونية بالانسحاب باتجاه القرية والقوات العربية تطاردها. ووصل المقاتلون العرب جدران مستعمرة السجرة التي اندلعت منها النيران وقاموا بقصفها. في هذه الأثناء توقف إطلاق النار تنفيذاً لاتفاقية الهدنة الأولى. لم تلتزم القوات الصهيونية بالهدنة فقامت بالاعتداء على العرب في منطقة الشجرة وشفاعمرو والبروة ولكن جيش الإنقاذ أحبط الاعتداء في يوم ١٩٤٨/٦/١١.

أكملت القوات الصهيونية استعدادها مع انتهاء الهدنة فانطلقت بهجوم قوي في الساعة الثانية من صباح ١٩٤٨/٧/٨. واحتدمت المعركة في الشجرة،وامتدت ساحة العمليات إلى باقي أنحاء الجبهة. وظهرت لأول مرة منذ قيام الحرب في فلسطين طائرات حربية اسرائيلية عملت على قصف ترشيحا. كما ظهرت للمرة الأولى أيضاً المدفعية الثقيلة في جبهة الشجرة.

استمرت المعركة حامية بدون انقطاع وتزايد وقوع الخسائر بين القوات العربية وبدأت الذخيرة تنفذ، ومع ذلك تمكن جيش الإنقاذ من استعادة الشجرة يوم ١٩٤٨/٧/١٣. إلا أن القوات الصهيونية قامت في نفس اليوم بهجوم مضاد وقصف مدفعي عنيف فانسحبت القوات العربية إلى خارج الشجرة. ودخلها اليهود بتاريخ ١٩٤٨/٧/١٥.

يوم ١٩٤٨/٧/١٩ الساعة ١٧:٣٠ أعان وقف إطلاق النار في الهدنة الثانية التي تحولت إلى هدنة دائمة.

הקרב על סג׳רה

בן-אריה יהושע (עורך), ההיסטוריה של ארץ ישראל,
בית הוצאה כתר, ירושלים,1983
כרך עשירי- מלחמת העצמאות עמ׳ 208-207, 228-227

כדי לשלוט שליטה מלאה על צומת חיוני זה [הכוונה לצומת חירבת מסכנה, היום צומת גולני] וכדי למנוע את תנועת צבא ההצלה אל טבריה ובקעת הירדן תקף גדוד 41 של חטיבת גולני, בליל 8-9 ביוני,את הכפר הערבי לוביה ואת המשלטים הסובבים אותו וניסה לכבוש אותם. ההתקפה נכשלה וכוחות חטיבת גולני נאלצו להסתפק בכיבוש קרני חיטין בליל 9-01 ביוני. כדי לקנות לו שליטה על צומת חירבת מַסְכֵּנָה תקף צבא ההצלה את משלטי סגירה ואת המושבה סגירה בימים 11 ו- 21 ביוני 8491 וביקש להשתלט גם על נקודה חיונית זו ערב כניסת ההפוגה הראשונה לתוקפה. כשנהדפו התקפות צבא ההצלה על ידי גדוד 41 של חטיבת גולני, שתוגבר ע״י יחידות של חטיבת כרמל, המתין קאוקג׳י עד תום ההפוגה בת ארבעת השבועות, ומיד אחריה, בין 9-61 ביולי, פתח במסכת התקפות קשות על סגירה ומשלטיה, התקפות שנהדפו גם הן על ידי גדוד 21 של חטיבת גולני. כל אותם ימים, מראשית יוני ועד מחצית יולי 8491 , חלש צבא ההצלה על הגליל ההררי, ממקום מפקדתו בנצרת.

נקודת המוקד והמלכוד של צבא ההצלה בחזית הצפון, ביולי 8491, היתה המושבה הוותיקה סג׳ירה ומשלטים. סג׳ירה (אילניה) נמצאת כ-2 קילומטרים מדרום לצומת חירבת מסכנה. משלטי סג׳ירה, שהוחזקו על ידי גדוד 21 של גולני, נמצאו במרחק של קילומטר אחד מן הצומת ומהכביש המוביל מן הצומת דרך בקעת בית רימון (בקעת טרעאן) לנצרת. ציר התחזוקה היחיד מלבנון אל נצרת עבר דרך מלכיה- סעסע- מירון- פראדיה (כיום פרוד)- מע׳אר ועילבון- צומת גולני- נצרת. סג׳ירה ומשלטיה היו המתחם הישראלי היחיד שאיים על ציר חיוני זה והוא היה היעד העיקרי להתקפות היזומות של צבא ההצלה מיד עם תום ההפוגה הראשונה. מה גם שמיד בתום ההפוגה, בליל 9-01 ביולי, כבשו אנשי גולני משלט נוסף מצפון לסג׳ירה, ששיפר את שליטת צה״ל על צומת חירבת מסכנה.במשך שבע יממות, בין 9-61 ביולי, תקפו כוחות קאוקג׳י את מתחם סג׳ירה בהתמדה ובשיטות שונות כמעט מכל הכיוונים: מצפון מזרח מכיוון לוביא, מצפון וממערב. ההתקפות נעשו על ידי רגלים בסיוע שריונית וארטילריה ועל ידי שיריוניות בסיוע ארטילרי. הישגן היחיד של כל ההתקפות הללו היה שצבא ההצלה הצליח לכבוש בחזרה מידי גולני את המוצב שנכבש בליל 9-01 ביולי.

אך החלטתו הנחרצת של להטיל את כל כובד משקלו על מתחם סג׳ירה ולרכז כוחות רבים יחסית להתקפות נגד רצופות בנקודה אסטרטגית זו במשך ימים תמימים חשפה את יתר הגזרות של צבא ההצלה בגליל המערבי, הצופה אל עמק זבולון, ובאיזור שמדרום לנצרת, הצופה אל עמק יזרעאל. ומכיוונים אלה הנחית צה״ל את מתקפתו העיקרית, שהביאה להרחבת מאחזי ישראל בגליל המערבי. לכיבוש נצרת וחלקו של הגליל התחתון ההררי, ובכלל בה צומת גולני עצמו והכפרים הערביים הגדולים הסמוכים לסג׳ירה - כפר כנא, טרעאן ולוביא - לאורך הכביש מנצרת לטבריה.

شهادة الحاجة سمية ارحيّل أحمد بكارنة - أم عفيف

عندما قال ابنها أنها مولودة عام ١٩٢٦ اعترضت وقالت أنها ولدت عام ١٩٢٨ وعمرها اليوم ٧٨ سنة.
التقيتها في بيتها في طرعان، إذ لجأت إليها يوم هجّرت من مسقط رأسها الشجرة.

«... أنا بعرف عمري لأنه يوم ما تجوزنا بالسجرة، مكتوب بورقة العقد انه عمر جوزي ٢٤ سنة وعمري أنا ١٦ سنة.... أنا بعرف أقرا وأكتب.... تعلمت سنتين.... الصف الأول والثاني..... في مدرسة السجرة.... ما لقيوش اولاد كفاية يوفّوا الصف قالوا بدنا نسجل بنات.... رحنا عند المختار وسجلنا.... كنا ١٤ البنت.... في الصف الأول كان عمري ٩ سنين و- ٩ تشهر.... تعلمنا دار دور راس روس.... أنا كيفت عالمدرسة عشان كنت واعية شوية..... وهذلاك البنات أصغر مني..... وقعدونا بالآخر عشان إحنا كبار وبنشوف اللوح..... وفي مرات كانوا يحطوني مناوبة .... واللي يتيّس أسجل اسمه..... أكيّف أنا.... يوم سجلت نعمان .... قرابتي ... اللي أكتب اسمهن ييجوا آخر النهار لأبوي .... ويقولوا لويش بنتك تعلمها؟.... بكرة بتصير تحب واحد من ثاني بلد وتكتبلو..... والله هيك كانو يحكوله أبّيات الاولاد....ومن قرابتنا نعمان واسماعيل... متنا هالسنتين.... طلعوا كل البنات.... ظليت آخر إشي أنا ومرة حسان... كان أبوها بوليس... وراحت ع طبرية... تعلمت للسابع.... ولما طلعوا كل البنات... طلعت... بغدرش أظل لحالي....

لما طلعت... أبوي كان فاتح دكانة.... وقبل.... الناس كانت جاهلة... مش معلمو أبوه.... قعدت بالدكان وصرت أبيع... كان أبوي يروح على الحمار على عرب الصبيح يبيع.... وأنا عشنّي أكبر إشي باخوتي.... اللي علمني الشغل أبو سعيد... جاب لي دفتر كبير وصار يسطر... وقال لي اكتبي هون المصاري وهون دار فلان ودار فلان.... وهون أكتب بيد بنته أو أخته....

من تعليم سنتين صرت أقرا واكتب وأدبر حالي ......
أغلب الناس كانوا فلاحين... كانوا يزرعو قمح وشعير .... ويحرثو ويبيعو... ونزرع خضرة.. بندورة وبامية ... كنا نزرع هاذ الجبل اللي بين بلدنا وهون...
في نسوان كانوا يشتغلو عند اليهود.... سجرة اليهود مش بعيدة عنا... بينا وبينهن العين بس..... وكانوا الختياريات وشوية نسوان يروحو يشتغلو... كانو يشتغلو في الدور.... يغسلو يمسحو.. بس قلال كانوا مش كثير ... أربع خمس نسوان... أغلب النسوان ما كانتش تشتغل برة... بس النسوان كانت تشتغل بالأرض... كانت المرة تزرع وتحصد وتغمر مع جوزها.... كانت صعبة الحياة... بس الناس كانت قوية ... مش مثل اليوم ...
والعلاقة بين الناس كانت ما شالله عنها.... اللي يجوّز كان شهر يعلل.... والناس كلها مسعدة... يجيبو حداية... عمي علي اللي أبوي جوزو قعدو شهر وثلاث تيام وهن يعللو... وييجو من الصبيح ...بلد جنبنا... ييجو أكمّن واحد.... حياة علي النمر كان ييجي على الفرس الزرقا... ويمرق من تحت الخوخة باب دار أبوي وهو راكب عالفرس.... كان يدومح ويوطّي ظهرو ويمرق... جدع ونشط اللي كان يعرف يعمل هيك...
النسوان تعلل لحال والزلام لحال...... وغناني قبل اشلب....

كان لي ٥ أخوة و٣ خوات..... البنات هن الكبار والاولاد الصغار... أنا رقم ٢ من بينهن.... أخت واحدة أكبر مني وأخت واحدة أصغر مني وبعدين ٥ اولاد... و- ١٩٤٨ كان عمري ١٨ سنة وكنت متجوزة وعندي ولد وبنت عفاف.... الولد عفيف خلفته بهذيك الايام ... تجوزت وانا عمري ١٦ السنة ..... سنتين واحنا مطلوبين لبعض.... لا حكيت معه ولا حكى معاي... كله ظلم بظلم.... اليوم بتخرّفو وبروحو بيجو بعرفو عقول بعض..... قبل لأ ....
هيك البنات كانو يتجوّزو وعمرهن ١٦ ....وإشي ١٤ ...

الفـــــراق

أمي راحت لهناك وكان عمرها ٣٥ سنة... وخلفت بنات ثنتين هناك بسوريا...
أنا والبنت والولد وأبو عفيف ظلينا في طرعان.... أخوتي أجو على طرعان... وقعدو عند دار أبو عيشة بيجي شهرين.. وبعدها هجّو وراحو وبطلت أعرف عنهن... راحو على سوريا... بالأول قعدوا شهر ببنت جبيل... وبعدين رحلوهن... وحياة ذياب لحقهن...لحق دار أبوي... لأنه سمع حكي انّو الناس هون بدهنش سجراوية.... كانوا يخافو يسكّنونا...

اللقـــــاء

....شفتهن اخوتي بعد ٥٧ سنة... وانا اعيط واتحسر.... وسنين طويلة ماكانش اتصال معهن ولا بعرف عنهن إشي... من جديد... قبل أكمّن سنة.... ابني ابراهيم صار يحكي معهن تلفون... وقبل خمس ست سنين... يمكن بالألفين صارو يسمحو بالزيارة.... ابني ابراهيم سجّل عشان ييجي معي... ورحنا... قعدنا هناك ٦ ايام بس.... هن هناك – اسم الله عليعهن - خمس اخوة .... ويمنى اختي.... عيدة اختي الكبيرة كانت صارت ميتة... كل واحد اخذني يوم وليلة... الحمد لله... الله بعلم شو حسّيت.... وصعبة يومن روّحت... صرت مفارقتهن وقديش ما شفناهن.... يا حسرتي.... الحمد لله....

الجيـــــران

.... يمكن اللي كانوا بالسجرة اليهودية طلعو منها.... بعرفش.... كان طوبيا وينكالي وفبريكان... فبريكان كان عنده ثلاث بنات.... هو مات ... وكان مختار اليهود... مختار العرب كان يوسف الدرويش ..من السلايمة.... هاي حفيظة اللي بعين ماهل بنتو.....

كنت أعرفهم اليهود من السجرة...

كنا نعزم اليهود عالأعراس عنا...

والعلاقة كانت مليحة..... ليوم الحرب كنا مناح مع بعض....

حياة موسى القاسم كان يروح يشتغل عندهن... ويجيب حليب ويجيب حاج.......كنا نروح نشتري من عندهن... حياة موسى القاسم –أبو حسن- اليهود ودّوه عند يوسف الدرويش وعلى الأحمد.... روح قلهن خلينا صحاب احنا وياهن... وما يطلعوش.... العرب رفضوا .... وفكرو هاي خدعة من اليهود.... وزعلو على موسى القاسم ليش أصلاً يجيب الاقتراح... لأنو هو موسى القاسم كان موافق عالاقتراح.... وصار فش ثقة بين الناس.... وصاروا يزتّو تهم عالفاضي... وصارت تصير مشاكل بين العرب واليهود...

كان العرب يستنّو اليهود لما يحلبو طرشاتهن أو يودّو الحليب... ويطخو عليهن وما يصيبوهنش.... بقى اليهود لما الواحد منا يروح يسرح طرشاتو... وهو مروح كان اليهودي يطخ عليه من الخان ويصيبو... طخو محمد العيد... يا حسيرتي... كان مروح بطرشاتو... وصار بدو يفوت عالبيت... طخّوه ومات....

وكان حتى إذا واحد يموت ما نسترجي نقبرو بالنهار...أحسن لا تشوفنا اليهود... وعروسته لمحمد العيد اسمها زهرة... بنت خالتو.... هي كمان انطخّت.... ظلّت مع أهلها بالسجرة..... ليوم ما هجمو عالسجرة...

الســـقوط

احنا طلعنا الخميس..... الخميس الثاني هجمو اليهود عليها... ٢٥٠ يهودي عالصبيح و ٢٥٠ عالسجرة.... يومها انقتل من بلدنا ٣٦ واحد... كانت معركة صعبة... بس ما كان طيارات وصواريخ مثل اليوم...

يوم ما طلعنا من السجرة كنت مخلفة عفيف الي عشرين يوم... حسني سلفي كان ينام والكندرة بإجرو - راح بعدين عسوريا إسّا توفى- طلع بالاول مدفع... وقت الصبح مثل ما بنصلي الصبح... الساعة خمسة.... كنا صرنا بطرعان.... طلع مدفع... فز حسني والاّ هو واقف... قال راح عبدو... عبدو أخوه الصغير... ظل بالدار ومعاه البارودة بالسجرة... من كل عيلة واحد شب... إشي ظل ختيارية... هاذا سيدها لرحاب وخالي ابراهيم... هذول الكبار قال كل واحد معو بلطة بدل البارودة.... الشباب فزعت وراحت عالسجرة... راح عبد الاعمر... وانطخ بالسجرة... وسليم الزرعيني.. هذول راحو واستشهدوا... عبدو أخذوه اليهود حبسوه هو وأبو رشدي ونمر ابن أبو سعدة...ثلاثة..... بعد ما خلص منهن الفشك دخلو غرفة خالي ابراهيم وسكّرو على حالهن... أجو اليهود خلعو الباب .... عبدو تصاوب باجره وأخذوهن...عصبوا عيونهن وأخذوهن على الخان...خان اليهود - هناك كانوا يجيبو اولاد مالهنش أميات ...كانت راوية تشتغل فيه وتخرفنا – هناك كان يعقوب العشّي ... شاف ابو رشدي وقلو ولك انت لتطلع عينيك على اصابعي ... قال لما كان ييجي على السجرة كان يطردو بالحجارة.... ثاني يوم سفروهن على سمخ... حطوهن بحبس سمخ.... وبعدين صارت كمان معركة بسمخ... وصارت فوضى.. وبعد خمس تشهر لاقوهن...

.. أجينا احنا العيال والنسوان لطرعان، بتذكر نهار الخميس... الخميس اللي بعده هجمو على الصبيح والسجرة... محمود اللافي ... يا حرام كاين بالناصرة... أجا الفزيع إنّو راحت السجرة والصبيح... رايحين من الناصرة على الصبيح... جاي قعدته ورا بيت علي النمر(هاذا علي النمر كان أبوه

مختار... في يوم من قبل أجو عندهن سبعة يهود... قالولهن لا بدنا اياكم تضربوا اليهود ولا إحنا نضرب العرب... بدنا نظل صحاب وجيران... أجا طخهن السبعة باب بيته... وييجو اليهود تيوخذوهن.. يطخ عليهن وما يخليهنش يوخذوهن... وبعدين – على ذمة اللي حكوا – كب عليهن كاز وحرقهن السبعة اليهود... هون صارو يموتو منو اليهود)... فهاذ محمود اللافي ظل ورا بيت علي النمر ويطخّ... واليهود بعرفو إنو هاذ بيت علي النمر... بالصبيح كانوا اليهود ييجو عالمرة ترضع... يقطعو بز المرة بثم الولد... يا حرام... ويقتلو الولد وامه... هذول كانو خوات علي النمر وقرايبو......

النســـاء تـدفـن الشـــهداء

بالسجرة انقتل ٣٦ واحد بيوم الحرب... لما ركد الحرب... حوالي الساعة خمسة... راحو يجيبو القتلى بالسيارات لطرعان... ودفنو شهدا بالمقبرة ... وبالمقبرة اللي حد الجامع ..واحد اسمو أبو نجم دفنوه هناك... يومها أنا وجوزي أخذت عفاف وعفيف ونزلنا.... وكانت ستي ... ام امي... أخوها راح... وحياة حسن حجة من ربعنا... وحياة سعد ابن عمي علي... قامت مددتهن حد بعض وصارت تقول...

ويلي يا عرب ليش ذلّيتو...

لا انتو كسبتو الوطن ولا ببلادكو ظليتو

وهالناس تقبرهن وصار يقول سليمان عبد الحليم المختار هون... يا نسوان ساعدو... اقبرو الشهدا... فش زلام.... لمّو من طرعان ٧٠ زلمة وحبسوهن..... والمختار سليمان عبد الحليم حط ملحفة على عودة.... إنّو احنا مسلّمين إلكو... والناس تحت الزيتون متخبية..... بعد ما راحت الصبيح والسجرة ... أجو هون على طرعان وكفر كنا... ومن الخوف سلّمو.... صاروا يحطو راية بيضا على عودة... ويقولو احنا مسلّمين... وسلّمو وعاشو وبعدين طلعت المحابيس....

النسوان قبرت الشهدا بالليل... هاي المرة حسنة ام صابر... التمست حزينة... صارت تشوف كوابيس بالليل... وراح عقلها...

يوم ما هجمو اليهود عالسجرة... هجّت باقي الناس منها..... سربة من الناس هاجّين بالوعر... واليهود شافينهن....ظلّو اليهود يستنّو توصلوهن وطخّو عليهن.... عند الشقفان جنب بلدنا.... وحياة سعد ابن عمي علي مات.... زهرة خطيبة محمد العيد انقتلت وامها انجرحت بكتفها وبعدين طابت ....

لما احنا هجينا من السجرة الخميس اللي قبلو.... أخذنا شوي من اغراض البيت... وقسم من الناس اجت عالحمير... جينا على طرعان.... سكنا عند دار لافي .... بعد ما أخذو السجرة خفنا يهجمو على طرعان .... وهجمو على طرعان وعلى لوبيا ...فطلعنا على الوعر وبتنا بالمنزلة... بين الزيتون... وأهل طرعان كانت تطلع تبات برية البلد.... يوم ما حسينا اللي الاّ صارو يضربو علينا قنابل قد البيضة... جمرات حمر.... عفيف كان معي ..عمره عشرين يوم.... هجمو على لوبيا.... ارتعبت....ورحت ما أضيع الولد....(ستأتي القصة منفصلة لاحقاً)...

أهل السجرة حاربو لحالهن... مع شباب من المنطقة.... جيش الانقاذ ما كانش... قال بعثولنا القاووقجي.... علي الأحمد من بلدنا كتب قصيدة عنهن.... بعرفها القصيدة.... لحد ما اخذو السجرة ما جيش الانقاذ ما عملش اشي....

ערותה של אום עפיף

ערותה של אום נפיך

עדותו של האני מוסא ד'יאבאת - אבו נעמאן

נולד באל-שג'רה בשנת 1937 ומתגורר בטרעאן.
יובל תמרי ועמר איגבריה ביקשו מאבו נעמאן שיעשה להם סיור בכפרו אל-שג'רה ויעלה זכרונות...

העץ הזה קיים יותר מ 60 שנה.... היה קטן כמובן... אני זוכר אותו מזמן
פה היה מרכז הכפר ... המעיין... המסגד... בית הספר... וכאן בין האבנים האלה היה בית בד ... בית בד ישן עם אבן גדולה וסוסים גררו וגיגלו אותה .... לא היו מכונות באותם ימים....
תושבי הכפר עסקו ברובם בחקלאות ובגידול צאן... מעטים היו פקידים.... חמשה ששה מורים... שניים שלושה פקידים בטבריה במשרד האוצר.... חלק היו בצבא הבריטי... במהלך מלחמת העולם השנייה ... גייסו אנשים ל"משטרה נוספת"... כך קראו לזה... אבל הם נהיו לשוטרים רגילים... את החיילים הבריטים שלחו לשדה הקרב... ואת הערבים העסיקו כשומרים על מחנות האנגלים בחיפה ובתל-אביב... חלק מהם הגיעו לדרגות גבוהות... מהכפר היו אולי 20-30 איש.... אבל לא נשארו להרבה זמן... רק לתקופת המלחמה ואחר כך זרקו אותם.
בכפר היה לנו בית ספר, מסגד, שני בתי בד, כנסייה לאחינו הנוצרים, יש עדיין שרידים...רק של הפעמון... היו בכפר שלוש מכולות או ארבע.....
שם היה בית הקברות של המוסלמים..... בית הקברות שלהם נמצא ליד הח'אן... הוא עדיין קיים.
עד 1948 גרו באל-שג'רה כ-800 תושבים והיהודים היו בין 071-051 נפשות... לא יותר. היחסים בינינו לפני המלחמה היו יחסים טובים.... שיתפנו פעולה בעסקי חקלאות... מצבם היה עדיף על המצב שלנו.... היו להם פרדות... היו להם סוסים... מי שהיה לו חבר יהודי יכל להביא סוסים מהיהודים לדוש בהם...
היהודים גם השתתפו בחתונות שלנו... היו נענים להזמנה אם היית מזמין אותם... ומי מהם ידע לרקוד "דבקה" השתולל עד חצות..... ומי שלא ידע הגיע וצפה.... אמרו לי שהיה סוג של חברות..... לגמרי לא רעה..... אני הייתי ילד... אני ראיתי זאת מאה פעמים.... ראיתי יהודי יושב עם אבא שלי בסלון... מתבדחים, צוחקים ומשוחחים..... זה לא היה רק יהודי אחד.... היו שניים שלושה.... חוץ מזה לא היתה מכולת אצלם... כי הם היו מעטים... ולא משתלם להם.... הם נהגו לבוא אלינו ולקנות ממכולות הכפר... מאצלנו.
לא היתה גדר בין שני הכפרים... רק הרחוב הזה הגבול המפריד, הבנייה הזאת מתחת לרחוב לא הייתה קודם... זאת הייתה אדמה של ערבים... עכשיו אחרי הקמת המדינה יש סדר חדש... והקימו בית כאן ובית שם... כל הבתים הללו נבנו על האדמות של הערבים...
אם רצית לצאת מהכפר היית חייב לעבור דרך היהודים.... כי זה היה הרחוב הראשי... הרחוב שלנו היה מעפר ולא סידרו אותו, הרחוב שלהם היה מרוצף עוד מתקופת הבריטים... כשקמה המדינה... על הריצוף הוסיפו שכבת אספלט...

האתר הזה סביב המעיין זכור מאז שאני זוכר את עצמי.... אתה מתפעל איך הוא מחזיק מעמד עשרות שנים.... מעניין מאיזה חומר מיוחד הוא עשוי... חומר שעוזר לו להחזיק מעמד.... מכאן אתה יורד 45 מדרגות
נשים ירדו לשם..... זרימת המים - בעיקר באביב- היתה חזקה וגובה המים היה רב.... בסוף המדרגות למטה... יש אבן גדולה.... האשה הייתה עומדת על האבן הזאת, ממלאת את הכד או את הדלי, שמה אותו על ראשה ועולה את המדרגות בחזרה..... אלה היו מים לשתייה ולשימוש ביתי.... פה יש מין חלון... היום סגרו סביבו... פה ליד הבריכה יש פתח גדול... להעלאת מים... על הפתח היה גליל עץ... חבל ארוך היה כרוך לגליל העץ... הקצה החבל הוצמד נאד מעור.... השואב שאב בעזרת הרגליים.... מסובב את הגלגלת בעזרת דוושות מיוחדות.... משחרר את החבל עם הנאד לתוך הבאר .... הנאד מתמלא .... לוחץ ברגליים ומסובב לכיוון השני את הגלגלת עד שהנאד מתקרב אליו.... מרים אותו ביד ומרוקן את המים לתוך בור או שקע..... המים מכאן מגיעים לבריכה..... הבריכה חייבת להתמחא... אלה היו מים לבהמות... וזו השוקת... עכשיו הוא הרוס...פעם היה בנוי יפה..... פה היה פתח... האחראי היה מגיע, משחרר את סתימת הפתח וממלא את השוקת..... הבהמות שתו מהשוקת.... היה ממלא שוב את השוקת אם צריך... עד שהבהמות ישתו לרוויה....
בח'אן הזה.... היתה פנימייה ליהודים.... אנחנו חשדנו שהביאו לשם ילדים שאין להם הורים... ממזרים... היו מגדלים ומחנכים אותם בפנימייה בשביל הצבא... היה אסור לנו להתקרב לשם..... עד היום.... אם החיילים יראו אותנו עכשיו הם יתשאלו אותנו.... שם על הגבעה יש מחנה צבאי גדול... אל תצביע לעברו ואל תצלם לכיוון שלו.....
במשך שנת 1948 היו התכתשויות בין היהודים והערבים... ירו אחד על השני... ומאז כמובן היחסים התקלקלו.... אז שמענו שהיהודים רוצים להשתלט על פלסטין... ובכפרים אחרים הם ביצעו טבחים....
ביום אחד היהודים שלחו מסר למכתאר שאם לא נשתתף בקרבות הם לא יתקפו אותנו וישאירו אותנו כאן... המכתאר התייעץ עם האנשים בכפר וההצעה נדחתה....
כשהיהודים תקפו וכבשו את אל-שג'רה..... חשדנו שיהודי סג'רה .... השכנים שלנו... השתתפו בהתקפה... זיהינו את קולו של אחד החיילים היהודים.... הוא היה מסג'רה.... הוא הדריך את הצבא לבתים של האנשים שלנו וקרא בקולו לאנשי הכפר לצאת מהבתים....

شهادة السيد هاني موسى ذيابات (أبو نعمان)

ولد عام ١٩٣٧ في قرية الشجرة، يسكن الآن في قرية طرعان. هذه الشجرة موجودة من ٦٠ عام. كانت صغيرة طبعاً. أذكرها من زمان.
هون كان مركز البلد.... العين ... الجامع.... المدرسة وهون بين الحجار كانت معصرة زيت... معصرة قديمة بتعمل على الحجر وبتجره الخيل.... ما كانش موتورات يومها...
الناس اشتغلوا بالزراعة وتربية المواشي..... كان في شوية موظفين... خمس ست معلمين... اثنين ثلاثة موظفين في طبرية في المالية.... في كان قسم بالجيش الانكليزي ... مع الحرب العالمية الثانية كانوا يوخذو ناس يسموهن «بوليس إضافي» ... بس هو جندي بريطاني عادي ... كانوا يوخذو الجندي البريطاني على ساحة القتال ... ويحطو العرب على معسكرات الانكليز اللي في حيفا في تل أبيب... صار قسم موظف كبير... يمكن من البلد كان ٢٠-٣٠ واحد.... بس هذول ما طولوش... بس فترة الحرب وبعدين زتوهن.

كان في بالبلد مدرسة وجامع ومعصرتين زيتون، كنيسة لإخوانا المسيحية... في بس آثار للحرس ... دكاكين ثلاثة أربعة اذا مش أكثر..
هناك كانت المقبرة ... مقبرة للمسلمين... هن المقبرة تبعتهن عند الخان... قائمة لليوم....
حتى ال- ٤٨ كان في الشجرة حوالي ٨٠٠ واليهود كانوا ١٥٠-١٧٠ نفر..... والعلاقة بينا قبل الحرب كانت طيبة...نتعاون في الفلاحة ..... حالتهن أحسن منا ...... عندهن بغال ..... عندهن خيل .... اللي إلو صاحب يجيب خيل اليهود ويدرس قشاته .....
بالأفراح كانو يشاركونا... للعرس تعزمهن... اللي تعزمو ييجي ... واللي منهن بعرف يدبك يظل يرافس للساعة ١٢ بالليل... واللي بعرفش ييجي يتفرج ... قالو كان في نوع من الألفة .... ما هي بطّالة.... أنا كنت طفل.... أنا مية مرة شفت..... وأنا طفل شايف اليهودي قاعد عند أبوي بالأوضة ... يمزحو ويضحكو ويتبادلو الحديث... ومش يهودي واحد... اثنين ثلاث... بعدين ما كانش عندهن دكانة ... عمنهن قلال أو بتوفيش معهن... كانو ييجو يشترو من دكاكين البلد.... من عنا.
ما كانش في جدار بين البلدين.... بس الشارع هاذ كان الفاصل... هذا العمار الموجود اليوم من الشارع وتحت ما كانش قبل.... كانت هذي أرض للعرب..... إسّا هن بعد قيام الدولة .... صار ترتيبات جديدة.... وصارو يرتبو هون دار وهون دار.... هاي الدور كلها في أرض العرب.
كنت إذا بدك تطلع من البلد كان لازم تمر من عندهن ... لأنو هاذا هو الشارع الرئيسي. الشارع تبعنا ما كان عليه إشي..... الشارع تبعهن مرصوف من زمن الانكليز.... لما قامت الدولة ... كمان حطو فوق الرصف زفتة زي ما شفت الشارع اليوم.
هذا العمار حول العين من يوم ما خلقت وأنا أشوفه.... انت بتصفن كيف هذا صامد عشرات السنين.... من أي مادة مبني اللي خلّتو يصمد.... من هون بتنزل ٤٥ درجة.... المرة كانت تنزل.... المي – خاصة في الربيع- كانت تضرب ومنسوب المياه مرتفع.... بآخر الدرجات من تحت .... في حجر كبير.... المرة كانت توقف على هذا الحجر وتملّي جرتها أو السطل أو اللي معها وترفعو على راسها وتطلع. هاي المي للشرب وللاستعمال البيتي...

هون في مثل طاقة.... اليوم حوطوا عليها خوف الخطر .... هون جنب البركة في طاقة كبيرة .... كان عليها دولاب من خشب مع حبل طويل ... وبالحبل مربوط دلو من جلد.... ينشل النشال بإجريه ... يضرب الدولاب بإجريه .... ينزّل الحبل مع الدلو... يملّي الدلو... يحرك إجريه ويلف الدولاب لحد ما يوصل الدلو لعنده... يمسكه بإيده ويكفت المية بالجورة... وتوصل المية للبركة.... هاي لازم تنتلي.... هاي للحلال..... وهذا الران .... خرب إسّا.... كان مزبط قبل.... كان هون في فتحة ... كان ييجي هذا المسؤول يفتح ويملّي الران... ويشرب الحلال... كل ما نقص يفتح ويملي الران.... تيشرب الحلال كفايته....
في هذا الخان كان مدرسة داخلية لليهود.... كنا نشك إنهم بيجيبو الاولاد القواريط اللي ما إلهن أهل ويربوهن هون ولما يكبرو يوخذوهن على الجيش.... كان ممنوع نقرب عليها ... ولليوم ... إذا الجنود بيشوفونا بوقفو يسألونا مين احنا.... هناك على التلة في اليوم معسكر جيش كبير.... عشان هيك ما تأشرش عليهن وما تصورش لجهتهن...

سنة ال-٤٨ كانت تصير مناوشات بين اليهود والعرب .... كانوا يطخو على بعض.... ومن يومها طبعاً العلاقة خربت.... وصرنا نسمع انو اليهود بدهن يوخذو فلسطين.... وببلاد ثانية عملو مذابح.... وفي يوم اليهود بعثو مرسال للمختار انو ما نحاربهنش مقابل ما يعتدو علينا ويخلونا هون.... المختار شاور جماعته فرفضو .....
لما هجمو اليهود على البلد بالهجوم الأخير.... شكينا انه يهود السجرة ...جيرانّا .... بشاركو بالهجوم .... وسمعنا صوت واحد منهن بدل الجنود على بيوت الناس .... وبنادي انو نطلع من بيوتنا....

لاجيء شجراوي في سوريا
خالد سلايمة، يتذكر ويذكر

פליט בסוריה
ח'אלד סלאימה, זוכר הכל

أجريت المقابلة عام ٢٠٠٣ (من موقع مركز العودة الفلسطيني (www.prc.org.uk)

وبعد مرور ٥٥ عاماً على لجوئه إلى سورية وبعده الجسدي عن بلده الشجرة في فلسطين، رسم الحاج خالد سلايمة - أبو تيسير مخططاً لقريته الشجرة، وحدد قطع الأراضي والطرق المحيطة بها ومواقع القرى المجاورة لها أيضاً وبعد كل منها عن قريته، كما حدد أعداد سكان تلك القرى بشكل تقريبي.. وفي جلسة جمعتنا وعدد من كبار السن من أبناء الشجرة، تجاذبنا أطراف الحديث عن الشجرة، وفي ثورة الذكريات تلك بدأ كل منهم يحكي قصة عاشها أو سمعها أيام إقامته في وطنه. تلك المجموعة ذاتها كانت قد اجتمعت في جلسة خاصة وحددت أسماء أصحاب بيوت قريتهم على مخطط يعود إلى العام ١٩٤٣م مصدره سلطات الانتداب البريطاني آنذاك.. ولونوا طرقه وأبوابه وغرفه وجامعه ومعصرة زيته.. وصار كل منهم يشير بإصبعه إلى بيته وإلى غرفة والده ومضافتهم.. وكأنهم ما يزالون يحيون هناك.. أجل إن أرواحهم ماتزال تسكن الوطن وتقيم فيه.. وفي جلستنا تلك ذكر لنا الحاج أبو تيسير ــــ مواليد الشجرة ١٩٣٢مــــ أسماء قطع الأراضي التي تقع في قرية الشجرة وتحيط بها وهي: "بير العرجا، أرض العكوب ، خشة ملود، قيشرون، الخلايل، وادي الطحين، خربة قسطة، المدوره، الدارون، الصوانية، المواجة، وجبل حجاج الذي بلغ ارتفاعه ٢٨٥م". كما حدثنا عن المستعمرة اليهودية المجاورة لقريتهم : "أنشئت مستعمرة السجرة حوالي العام ١٩٠٩م وكانت تبعد عنا قرابة ٢٠٠م، وتطوقها بالأحياء العربية من جميع الجهات، فقد كانت آخر مستعمرة من الغرب والشمال من حيث الموقع. وكان عدد سكانها قليل فلما هجرنا عن بلدنا عام ١٩٤٨م لم يكن عددهم يتجاوز الـ ١٥٠ يهودياً. في تلك الأيام كنت ما أزال طفلاً، وكنت أنزل إلى المستعمرة عدة مرات يومياً، فلم يكن اليهود يغلقون بابي مستعمرتهم كي لا يثيروا غضب العرب، حيث كان لها بابين أحدها إلى الشرق والآخر باتجاه الغرب، وكان عدد أولادهم قليل، وكانوا يخشوننا ويتجنبون اللقاء بنا ولا يذهبون إلى قريتنا مطلقاً". ×

החאג' ח'אלד נולד באל-שג'רה בשנת 1932, גורש לסוריה.
ב- 2003 דיבר מסוריה, ודבריו התפרסמו באתר "מרכז השיבה הפלשתיני".
"... לאחר 55 שנים של פליטות בסוריה ועקירה מכפרו אל-שג'רה בפלסטין, החאג' ח'אלד צייר לנו מפה של כפרו אל-שג'רה. הוא סרטט את חלקות האדמה ואת הדרכים המובילות אליהן. את הכפרים מסביב הוא ציין על המפה ואף זכר את מספר התושבים בכל כפר, בערך....
בשיחה הזאת השתתפו מספר זקנים פליטים מאל-שג'רה, שנאספו בבית הזה בדמשק. כל אחד מהם שפך מזכרונו ספור או שניים על המולדת.
הקבוצה החזיקה מפה שהבריטים הוציאו בשנת 1943, הם ידעו לספר למי שייך כל בית שהופיע על המפה, כל אחד מהם הצביע על ביתו הוא..... החאג' ח'אלד מנה את שמות האדמות של הכפר: ביר אל-עוג'א, ארד' אל-עכוב, אל-ח'לאיל, וואדי אל-טחין, ח'רבת קוסטה, אל-סוואניה, ג'בל חג'אג' ....ועוד.
"המושבה סג'רה היהודית, 200 מטר מהכפר, מצד צפון מערב.... נוסדה אולי ב 1909 (סג'רה נוסדה ב 1902 עפ"י רוב המקורות- העורכים), כשיצאנו ב 1948 מאל-שג'רה גרו בסג'רה היהודית לא יותר מ 150 תושבים. הייתי אז ילד, נהגתי "לרדת" למושבה כמה פעמים ביום, היהודים לא סגרו את השער של מושבתם כדי לא להרגיז את הערבים. למושבה היו שני שערים, ממרח וממערב. היו להם מעט ילדים.... חששו מאתנו.... והתחמקו ממפגש או מגע אתנו.... ולא הגיעו אלינו לכפר..."

עדותו של פליט על כיבוש אל-שג'רה

شهادة لاجيء على معارك قرية الشجرה

החאג' מחמד יוסף דרויש, ממחנה הפליטים אל-ירמוכּ שבסוריה, נולד באל-שג'רה בשנת 1921, סיפר מה שהוא יודע ומה שהוא זוכר על כיבוש כפרו.

"... היו שלושה קרבות על אל-שג'רה. הראשון היה כיבוש אל-שג'רה: אחרי ששה חודשים של היתקלויות קלות וירי הדדי בינינו לבין היהודים... הגיעו אלינו החדשות מדיר יאסין, ושמענו על הטבח של ילדים, נשים וזקנים ועל אונס נשים. אנשי אל-שג'רה החליטו לפנות את הנשים, הילדים והזקנים מהכפר ושהו בו רק מי שיכל לשאת נשק ולהילחם. וגם מספר קטן של נשים מבוגרות כדי שיכינו אוכל ללוחמים.

היהודים תקפו את הכפר, הכח שלהם מנה כ- 1500 חיילים.ולאנשי הכפר היו 50-100 רובים. הלוחמים שלנו ניהלו קרב גיבורים אך נוצחו אחרי שנגמרה להם התחמושת, ובגלל הפער המספרי ביניהם לבין היהודים. חלק מהם נסוג מחוץ לכפר ורבים נפלו בקרב. הקרב הסתיים ב-16 במאי בניצחון היהודים וכיבוש אל-שג'רה.

הקרב השני היה שחרור אל-שג'רה: כאשר הגיע צבא ההצלה לאזורנו, המפקדים שלו אמרו שהם מתכוונים לשחרר את אל-שג'רה. צעירים רבים מהכפר ומהכפרים השכנים הצטרפו לשורות צבא ההצלה הערבי. הקרב החל בתאריך 8/7/1948 ונמשך חמש יממות רצופות. היהודים השתמשו בפעם הראשונה במטוסים. הלוחמים שלנו היו מוכנים. הקרב הסתיים בתאריך 13/7/1948 בשחרור אל-שג'רה מהכוחות הציוניים. בקרב נהרגו כ-300 לוחמים מהצבא הערבי.

הקרב השלישי היה נפילת אל-שג'רה: לא הספקנו לחגוג את השחרור. באותו לילה בין 13-14 ביולי, כוחות ההגנה הפתיעו את הכפר במתקפת נגד ע"י הפגזה ארטילרית כבדה והפצצה ממטוסים. צבא ההצלה נסוג. אל-שג'רה נפל סופית בידי היהודים ביום 15/7/1948.

בקרב על אל-שג'רה נהרג המשורר המפורסם עבד אל-רחים מחמוד.

أما الحاج محمد يوسف درويش أبو فاروق من مخيم اليرموك والمولود عام ١٩٢١م، في الشجرة، فذكرفي مقابلة مع إياد حياتلة من سوريا،

نشرت على موقع Palestine remembered.com وقوع معارك ثلاث في قرية الشجرة توزعت حسب قوله على الشكل التالي: - المعركة الأولى: "احتلال الشجرة" بعد مناوشات واشتباكات بين أهالي قريتنا واليهود استمرت ستة أشهر تقريباً، وصلتنا أخبار المجازر والفظائع التي ارتكبها اليهود في دير ياسين، من قتل وذبح للأطفال والشيوخ والشباب واغتصاب النساء وتعريتهم..، فقرر أهالي قريتنا إخلاءها من الأطفال والنساء والشيوخ، ولم يبق سوى من يستطيع الدفاع عن القرية، وبعض كبار السن من النساء ليطهون الطعام للمقاومين.. في المعركة كان أبناء القرية يملكون عدداً من البندقيات يتراوح عددها بين ٥٠-١٠٠ بندقية، في حين كانت قوة العدو كبيرة جدا وصلت ١٥٠٠ جندياً يهودياً، ولما بدأ الهجوم استمات شبابنا في الدفاع عن قريتنا ولكنهم خسروا المعركة بسبب نفاذ الذخيرة لديهم وكثرة عدد العدو، فانسحب القليل منهم فيما استشهد أغلب الشباب في المعركة التي انتهت في السادس من شهر مايو/أيار باستيلاء الجيش اليهودي على القرية. - المعركة الثانية: "تحرير الشجرة" لما وصل جيش الإنقاذ قال قادته أنهم ينوون استعادة الشجرة وتحريرها من اليهود، وانضم عدد كبير من شباب القرية والقرى المجاورة إلى صفوف جيش الإنقاذ لتحرير الشجرة، وبدأت المعركة صباح ١٩٤٨/٧/٨ واستمرت خمسة أيام بلياليها، واستخدم اليهود الطائرات الحربية التي كان ذلك أول ظهور لها، إلا أن شبابنا كانوا لهم بالمرصاد كذلك قوات جيش الإنقاذ، لتنتهي المعركة في ٧/١٣ تم تحرير قرية الشجرة واستعادتها من القوات العسكرية اليهودية. واستشهد نتيجة المعركة ٣٠٠ شاباً عربياً وفلسطينياً. - المعركة الثالثة: "سقوط الشجرة" لم نكد نفرح بتحرير الشجرة حتى باغتت قوات الهاغاناه قريتنا بهجوم مضاد ليلة ٧/١٤، قصفت خلاله القرية بالمدفعية الثقيلة والطائرات الحربية في حين انسحب جيش الإنقاذ من القرية لتسقط بشكل نهائي بيد القوات العسكرية اليهودية الغازية في ١٩٤٨/٧/١٥. × أشهر شهداء معركة تحرير الشجرة: من بين شهداء معركة تحرير قرية الشجرة كان الشهيد الشاعر الفلسطيني عبد الرحيم محمود .

מתוך הספר "נעורים בסג'רה - מחיי איכרים בגליל של שנות העשרים"

מאת זלמן טפליצקי, הוצאת טרקלין, ת"א, 1986 פרק שמיני שכנים

"הכביש השחור מתעקל ימינה אל החווה, ואני ממשיך הלאה, אל הכפר. מתקדם במורד בדרך לא סלולה. הדרך הישנה לכפר סג'רה עברה כמה מטרים מכאן, במקביל, בגבעה שמשמאל היה נטוע כרם הזיתים של החווה.עכשיו עומדים עליה בתים חדשים.ושם למטה עמד המסגד. ועוד מאה מטר. שם במשטח מצפון היו נערכים מירוצי הסוסים.החתן והכלה יושבים על הסלעים, צופים בתחרות, וכל המוזמנים על צלע הגבעה... עוד מאה מטר ועוד מאה מטר. רק רגע. איפה המסגד?

כאן, כנראה, כן, זהו. כאן עמד המסגד של הכפר.זכר לא נשאר ממנו. אבנים בודדות. אולי הן מהריסותיו. ואם כאן המסגד, אז המעיין אמור להיות לא רחוק מכאן, בכיוון ההוא.

לרגע דומני שזכרוני בוגד בי. אני סורק את השטח, ואינני מצליח למצוא שריד למעיין.

הו, הנה הוא. לידו עמדתי ולא הבחנתי. הנה המדרגות היורדות, נחבאות היטב היטב בסבך הצמחייה. עץ תאנה ענק סוכך על המעיין, מסתיר אותו כמעט לחלוטין.

כאן התחיל הכפר, פחות או יותר. כל הוואדי פה, גם השטח של הוילות החדשות שם,גם מעבר לגבעה- הכל היה מלא וחי. רחובות ובתים וחנויות. כפר שלם. סג'רה. עכשיו הנוף פראי. סג'רה הערבית נמחקה ואיננה.

המעיין נשאר. מפלס לי דרך בתוך הצמחייה אל מדרגות המעיין ויורד. ארבעים מדרגות? חמישים? זכרוני ורגליי אינם מצליחים להגיע לתמימות דעים באשר למספר המדרגות. ....

עשרה מטרים במעבה האדמה.בדיוק מעל ראשי - התקרה הקשתית והפתח שבה. אין רואים את הנעשה בחוץ. ואולי עוד יושב שם אחמד ושואב; אולי עוד עומדות הבהמות ושותות מן השקתות; אולי צועדות שם למעלה בנות הכפר וכדיהן על ראשן. ואולי....

שני מקורות מים היו למושבה, ובשניהם לא היה מעולם די...... הראשון היה מעיין בירבעין... נבע בתוך מערה כשניים שלושה קילומטרים מן המושבה.........

טוביה עסק גם בשאיבת מים ממקור המים השני של המושבה- המעיין של הכפר הערבי סג'רה. יק"א קנתה בכסף רב את הזכות לשאוב חלק ממי המעיין כדי להשלים את כמות המים הבלתי מספקת שסיפק מעיין ביר-בעין בימות הקיץ.

את מכסת המים של סג'רה היהודית שאב טוביה בעזרת מנוע קטן במעיין של הכפר.

את מכסת המים של סג'רה הערבית שאב אחמד באקר, ללא מנוע, אך עם הרבה כוח ברגליים....

בריכת מים, מוגבהת כשני מטרים מן הקרקע, נבנתה מעל המעיין. אל הבריכה זרמו המים לשקתות האבן, שקתות לבקר ושקתות לצאן......

אחמד שאב מים להשקיית הבהמות.את המים לשימוש ביתי דלו נשות הכפר בכדי כרס שחורים ובמיכלי פח מרובעים........

טרם שחר, והכפר עדיין נם בדממה. עשן הטבונים היה ער כל הלילה. מכל חושה מיתמר ענן עשן שחור וסמיך. כשיקום הכפרי, יהיה הטבון מוסק כדבעי ומוכן לאפיית הלחם.......

שמה הראשון של המושבה סג'רה ניתן לה מן הכפר הערבי השכן. במשך יובל שנים עמדו זו לצד זו שתי הסג'רות, היהודית והערבית.....

הדרך אל הכפר הסתעפה מן הדרך הלבנה...... הדרך הסתיימה ברחבה, שלידה ניצב מסגד עתיק יומין. המבנה היה רבוע ופשוט למראה, כארבעה מטרים גובהו, בנוי אבן סיד מסותתת, ורעפים אדומים על ראשו כבבית מגורים. מסביב למסגד היו פזורים עמודי אבן גליליים. יודעי דבר במושבה סיפרו כי אלה שרידיו של בית כנסת עתיק.....

מדרום למסגד שכן המעיין. מעליו הבריכה, השקתות, גלגלת השאיבה ואחמד.

ואחר כך הכפר. גדול בהרבה ממושבתנו. עשרות בתים, קרוב לאלף נפשות, וכמספר הזה בהמות.

אנו, נערי המושבה, נקלענו אל הכפר לעתים מזומנות. לקנות במכולת של הכפר, לקטוף סברס, לפגוש בפועל או בחרת. הורשינו גם להשקות במעיין הכפר את בהמות העבודה, בשובנו מן היום הפרך בשדות.

הקשר היה דו סטרי. רבים מבני הכפר עבדו עם איכרי המושבה, כשכירים או כשותפים. לא אחת נטוו קשרים מעל ומעבר לקשרי עבודה.

בביקורינו בכפר משך את עינינו מראה העדר, שנקבץ כחום היום להרוות את צמאונו בשקתות

שמעל המעיין. אצלנו במושבה זרמו המים לחצרות, וכל איכר השקה את בהמותיו בחצרו. בכפר היתה ההשקיה המשותפת של העדר - מחזה של ממש.......
הזדמנויות נוספות להתארח בכפר ולהכיר מקרוב את אורח חייו ניקרו לנו כשהוזמנו לחתונות. חגיגות הנישואין התרכזו בעיקר בסוף הקיץ, לאחר עונת הגורן.
שבוע ימים לפני החתונה עצמה התחילו ערבי הריקודים ברחבה שבמרכז הכפר. על בימת הכבוד ישבו זקני הכפר ומכובדיו, ועישנו נרגילות בנחת.... לרגלי הבמה בערה מדורה קטנה, ומסביבה היו הצעירים רוקדים את הדבקה לצלילי החלילים. לאחר שבעת ימי השמחה התקיימה חתונה כל כללי הדת המוסלמית...... מירוץ הסוסים לכבוד החתן היה מרתק הרבה יותר. מן הכפר הופיע החתן רכוב על סוסה מקושטת, ונער הולך לפניו ומושך את הסוסה ברסנה. בני הכפר ליוו את החתן בשירה ובמחיאות כפיים לכל אורך הדרך עד למשטח המירוץ. ... שם ניתנה האות למירוץ סוסים מותח.....
החקלאות בכפר היתה פרימיטיבית לעומת זו שבמושבה, אך דווקא עבודתם של הפלחים הערבים נראתה מעניינת יותר למביט מן הצד. הקציר למשל נעשה במגלים משוננים מפלדה, בעלי קתות עץ. בני המשפחה כולם, גברים, נשים וילדים, נטלו חלק בעבודת הקציר הקשה והמפרכת......
האיכרים היהודים העבירו את התבואה שקצרו אל הגורן בעגלות מסולמות. כלי המשא של הפלחים הערבים היה החמור....

התיק עדיין פתוח

ولا زال الملف مفتوحاً

.... הדיונים חושפים לעתים ממצאים קשים. אדם בשם פואז מהכפר טרעאן ביקש לפתוח מכולת. הוא הגיש בקשה רשמית.המושל הצבאי התנגד: על פי ידיעות שהגיעו לגורמי הביטחון השתתף פואז במהלך 1948 בקרבות באזור סג׳רה. חשוב מכך, החומר המודיעיני הצביע על כך שהיה מעורב בקרב בבית קשת שבו נהרגו שבעה שומרים, ולאחר הקרב הגיע לכפר עם שיני זהב שנעקרו מאחד החללים. כיוון שחקירת המשטרה לא הצליחה לבסס אשמה פלילית נסגר תיק החקירה, ובניגוד לדעת המושל גרס מפקד נפת יזרעאל שאין בסיס חוקי למנוע ממנו את פתיחת המכולת..... זהו מקרה שבו ההתחשבנות הייתה על העבר, לא על ההווה, ומטרתה לא הייתה ניתוב פעילות פוליטית.

.... والمباحثات تكشف أحياناً معطيات صعبة. فوّاز من قرية طرعان أراد أن يفتح دكاناً. قدّم طلباً رسمياً. رفض الحاكم العسكري الطلب: حسب معلومات وصلت لجهات أمنية، شارك فواز خلال ١٩٤٨ بمعارك في منطقة الشجرة. والأهم من ذلك، المعلومات الاستخبارية تشير الى أنه كان متورطاً في معركة بيت كيشت التي قتل فيها سبعة حراس، وبعد المعركة جاء الى القرية وبحوزته أسنان ذهبية اقتلعت من أحدى الضحايا.

بما أن تحقيق الشرطة لم يتمكن من إثبات تهمة جنائية فقد أغلق الملف. وبعكس الحاكم العسكري اعتقد قائد منطقة يزاعيل أن لا أساس قانونياً يمنعه من فتح الدكان..... هذه هي حالة محاسبة عما حصل في الماضي وليس في الحاضر، ولم يكن هدفها محاصرة عمل سياسي.

המקור:
כהן, הלל, ערבים טובים, הוצאת עברית, ירושלים, 6002
עמ׳542 הערת שוליים

من كتاب هيلل، يعقوب، «عرب جيدون»، إصدار عبريت، القدس ٢٠٠٦، ص ٢٤٥ ، الهامش

נאג'י אל-עלי 1987-1936

ناجـــي العلـــي ١٩٣٦-١٩٨٧

על חייו של נאג'י אל-עלי

ב- 6391 נולד בכפר אל-שג'רה.

ב- 8491 גורש מפלסטין עם משפחתו, לכיוון דרום לבנון למחנה הפליטים עין אל-חלווה.

ב- 0691 החל ללמוד באקדמיה לאומנויות בלבנון, אך העדיף לעזוב את המכללה כדי לחמוק מעיני המשטרה הלבנונית שרדפה אותו.

ב- 3691 עבר לכווית כדי לעבוד במגזין "אל-טליעה" כקריקטוריסט ומעצב.

ב- 7791 הועסק בעיתון הלבנוני "אל-ספיר", שם פרסם קריקטורה יומית.

ב- 9791 נבחר ליו"ר האיגוד הערבי לקריקטורה.

ב-3891 עבד בעיתון הכוויתי "אל-קבס", אחרי שהורחק מלבנון. עבד גם במהדורה שיצאה לאור בלונדון עד 5891.

פרסם יותר מ-04 אלף קריקטורות המהלך חייו, וקיים תערוכות מקומיות ובינלאומיות.

ב-21 ביולי 7891, התנקש אלמוני בחייו, בכניסה לבניין מגזין "אל-קבס אל-דוליה" בלונדון.

ב-92 באוגוסט 7891, נפטר בבית החולים לאחר תרדמת ממושכת.

ב- 8 בפברואר 8891, לאחר מותו, ניתן לו פרס "עט החרות" מטעם איחוד המוציאים לאור הבינלאומי.

וכך הוא כותב על עצמו

שמי נאג'י אל-עלי.... נולדתי במקום שבו נולד ישו.... בין טבריא לאל-נאס'רה (טבריה לנצרת), בכפר אל-שג'רה בגליל שבצפון. הוציאו אותי משם אחרי עשר שנים בשנת 8491 לעין אל-חלווה שבלבנון... אני זוכר את עשר השנים האלה יותר מכל שנות חיי האחרות... אני מכיר את העשבים, את האבנים, את הצל ואת האור... עודם קיימים בארבת העין כאילו נחרתו... כל מה שראיתי אחר כך לא הצליח למחוק אותם... הייתי אז נער כשהגענו עם דמעות בעיניים... יחפים... למחנה עין אל-חלווה... הייתי נער אך שמעתי את המבוגרים משוחחים... מדינות ערב, האנגלים, הקונספירציה.... שמעתי גם בלילות המחנה קולות של בכי עצור... וראיתי את שמסר את נפשו ועיניו בהו באופק לכיוון המולדת שנגנבה... קלטתי את העצב בעיני בני משפחתי... והתעצמה אצלי התחושה העזה לציירו כקווים עמוקים על גדרות המחנה...

המודעות שלי והתחושות כלפי המולדת החלו להיעצב בבית הספר היסודי בעין אל-חלווה.... ניצלנו אירועים כמו הצהרת בלפור או ציון החלטת החלוקה או ה-51 במאי ... כדי להפגין ולהביע את רצוננו לשוב לפלסטין.

רצו לעשות ממני "הצייר של השבט".... עם המשטר הזה ונגד המשטר ההוא... אבל איך אסכים לכך ואתי "חנד'לה" צמוד אלי... משגיח שלא ניתן לדמיין את מידת אכזריותו... הוא יודע מה עובר עליי, בתוכי.. הוא משגיח על "הפנים" בקפדנות מירבית.... אם אלך לנוח הוא יעיר אותי... ואם אחשוב על חיי רווחה או חשבונות בבנק הוא יזכיר לי מי אני... יזכיר לי השורשים ואת האנשים.. את משפחתי ואת עמי... אני יכול להערים על המשגיחים הרשמיים .... כי חלקם לא מבינים את המשמעות של הציורים שלי... ורובם לא מבינים כלל... אך על חנד'לה לא אצליח להערים... כי הוא הילד שלי.

ناجـــي العلـــي

مواليد قرية الشجرة.. عام ١٩٣٦، ابعد عن فلسطين عام ١٩٤٨ بعد النكبة مع عائلته، نحو الجنوب اللبناني إلى مخيم عين الحلوة.

دخل عام ١٩٦٠ اكاديميّة الفنون في لبنان ، الا انه تركها نتيجة ملاحقته من قبل الشرطة

سافر عام ١٩٦٣الى الكويت ليعمل رساماً كاريكاتيرياً في مجلة الطليعة الكويتية و مخرجاً فنياً. وهناك بدأ توقيع رسماته برمز الطفل الصغير و على رأسه نبتة الحنظل، الذي اصبح فيما بعد المناضل حنظلة

عمل عام ١٩٧٧ في جريدة السفير اللبنانية و كانت له رسوم كاريكاتيرية يومية

انتخب عام ١٩٧٩ رئيساً لرابطة الكاريكاتير العربي

عمل عام ١٩٨٣ في جريدة القبس الكويتية بعد ان ابعد من لبنان ، و تركها عام ١٩٨٥ في القبس الدولية في لندن

اصدر ثلاثة كتب: ١٩٧٦- ١٩٨٣- ١٩٨٥

نشر اكثر من ٤٠ الف لوحة كاريكاتيرية طيلة حياته، اقام عدداً من المعارض الداخلية و شارك في العديد من المعارض العربية و الدولية

تعرض في ١٢ تموز ١٩٨٧ لمحاولة اغتيال في العاصمة البريطانية لندن امام مبنى مجلة القبس الدولية

ودخل الغيبوبة

في ٢٩ آب ١٩٨٧ رحل ناجي العلي بعد شهر من الغيبوبة ،

منح الفنان ناجي العلي جائزة قلم الحرية الذهبي من قبل الاتحاد الدولي لناشري الصحف ،

بتاريخ ٨ شباط ١٩٨٨

وهكذا كتب هو عن نفسه

اسمي ناجي العلي.. ولدت حيث ولد المسيح ، بين طبرية والناصرة، في قرية الشجرة بالجليل الشمالي، أخرجوني من هناك بعد ١٠ سنوات، في ١٩٤٨ إلى مخيم عين الحلوة في لبنان.. أذكر هذه السنوات العشر أكثر مما أذكره من بقية عمري، أعرف العشب والحجر والظل والنور، لا تزال ثابتة في محجر العين كأنها حفرت حفرًا.. لم يخرجها كل ما رأيته بعد ذلك.

كنت صبيًا حين وصلنا زائغي الأعين، حفاة الأقدام، إلى عين الحلوة .. كنت صبيًا وسمعت الكبار يتحدثون .. الدول العربية .. الإنكليز .. المؤامرة .. كما سمعت في ليالي المخيم المظلمة شهقات بكاء مكتوم .. ورأيت من دنت لحظته يموت وهو ينطلق إلى الأفق في اتجاه الوطن المسروق، التقط الحزن بعيون أهلي، وشعرت برغبة جارفة في أن أرسمه خطوطاً عميقة على جدارن المخيم .. حيثما وجدته مساحة شاغرة .. حفرًا أو بالطباشير..

إحساسي ووعيي للوطن بدآ يتشكلان ونحن في المدرسة الابتدائية بعين الحلوة. كنا نستغل مناسبات مثل وعد بلفور، أو ذكرى تقسيم فلسطين أو ١٥ ايار (مايو) للتعبير عن رغبتنا بالعودة إلى فلسطين.

١٩٤٨

وظللت أرسم على جدران المخيم ما بقي عالقًا بذاكرتي عن الوطن، وما كنت أراه محبوسًا في العيون، ثم انتقلت رسوماتي إلى جدران سجون ثكنات الجيش اللبناني، حيث كنت أقضي في ضيافتها فترات دورية إجبارية.. ثم إلى الأوراق.. إلى أن جاء غسان كنفاني ذات يوم إلى المخيم وشاهد رسومًا لي، فأخذها ونشرها في مجلة «الحرية» وجاء أصدقائي بعد ذلك حاملين نسخًا من «الحرية» وفيها رسوماتي... شجعني هذا كثيراً.

وصلت إلى الكويت عام ١٩٦٣، وعملت في مجلة» الطليعة « التي كانت تمثل التيار القومي العربي هناك في ذلك الوقت .. كنت اقوم أحياناً بدور المحرر والمخرج الفني والرسام والمصمم في آن واحد .. وبدأت بنشر لوحة واحدة .. ثم لوحتين ..وهكذا .. وكانت الاستجابة طيبة .. شعرت أن جسراً يتكون بيني وبين الناس ، وبدأت أرسم كالمحموم ، حتى تمنيت أن أتحول إلى أحد آلهة الهند القدامى .. بعشرين يد .. وبكل يد ريشة ترسم وتحكي ما بالقلب .. عملت بصحف يومية بالإضافة إلى عملي ، ونشرت في أماكن متفرقة من العالم .

عندما بدأ الغزو الإسرائيلي عام ١٩٨٢ كنت في صيدا، الفلسطينيون في المخيمات شعروا أنه ليس هناك من يقودهم، اجتاحتنا إسرائيل بقوتها العسكرية، انقضت علينا في محاولة لجعلنا ننسى شيئًا اسمه فلسطين، وكانت تعرف ان الوضع عموماً في صالحها، فلا الوضع العربي، ولا الوضع الدولي ولا وضع الثورة الفلسطينية يستطيع إلحاق الهزيمة بها، والأنظمة العربية حيدت نفسها بعد «كامب ديفيد».

مر وقت ظن فيه الناس أني مت، إلى أن مرت إحدى الصديقات في صيدا واكتشفت أني موجود فأعطيتها رسومات لي لكي يطمئنوا في السفير ويتأكدوا من أني ما زلت حيًا.

حاولوا أن يجعلوني «رسام القبيلة» ... مع هذا النظام ضد ذاك.. ولكن كيف أقبل و «حنظلة» معي دائمًا.. إنه رقيب لا تتصور مدى قسوته.. إنه يعلم ما بداخلي، وهو يراقب هذا الداخل كحد السكين، فإذا أردت أن أستريح لكزني، وإذا فكرت في الرفاهية وحسابات البنوك ذكرني بنفسي.. بأصلي وبناسي وأهلي وشعبي.. أستطيع أن احتال على الرقباء الرسميين، فبعضهم لا يفهم المقصود من رسمي، وأغلبهم لا يفهم أصلاً، ولكنني لا أستطيع أن احتال على حنظلة .. لأنه ولدي .

NAJI AL-ALI 1936-1987

From below article is from
Encyclopedia Of The Palestinians edited by Philip Mattar

Born in the Galilee, al-Ali fled with his family to southern Lebanon during the ARAB-ISRAELI WAR OF 1948 and spent his youth in the Ayn al-Hilwa refugee camp. He began drawing cartoons on the walls of Lebanese prisons during the late 1950s and was later encouraged to publish his cartoons by the famous Palestinian writer GHASSAN KANAFANI. Al-Ali later moved to Kuwait in the early 1960s. Returning to Lebanon in 1971, al-Ali served on the editorial board of the prominent Lebanese newspaper al-Safir and also contributed cartoons to other prominent Arab newspapers. Al-Ali's cartoons were often biting commentaries on life in the Middle East. Each cartoon featured a young boy, Hanzala, as spectator. Fiercely independent, al-Ali sought to defend what he believed was the common Arab man and woman and alienated a host of regimes and political movements in the process. Al-Ali left Lebanon in 1983 for Kuwait out of fear for his life; however, he was expelled in 1985 under pressure from neighboring Saudi Arabia and moved to London. He was shot by an unknown assailant on July 22, 1987, and died on August 30 of the same year. Al-Ali was posthumously awarded the International Federation of Newspaper Publishers' Golden Pen Award in 1988 to recognize his contributions to freedom of expression.

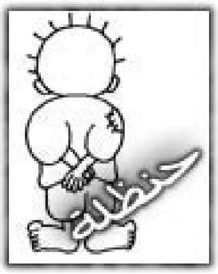

חנד׳לה נולד בכווית בשנת 1969 בעיתון הכוויתי אל- סיאסה. נאג׳י אל-עלי לא ביקש פרסום או מיוחדות באמצעותו, כמו שרצה שחנד׳לה יהיה מצפונו החי ולבו הפועם.
הוא צייר אותו ילד בן עשר, בחר שיהיה ילד כדי שיביע זכות ואמת טבעית, קרא לו חנד׳לה כסמל למרירות שבכאב. אין חנד׳לה דמות סטטית לא מתפתחת. אם כי אישיות חיה ודינאמית, עמדותיה משתנות על פי המציאות סביבה, בהתחלה הציג נאג׳י אל-עלי את חנד׳לה כנער רענן, לוחם ומגיב לסביבה.. לעתים הוא משורר ולעתים הוא חייל... ובמישור אחר, בשנותיו האחרונות של נאג׳י אל-עלי הוא הוצג באופן שונה לגמרי, אחרי מלחמת 73 (יום כיפור), חנד׳לה הפנה את גבו לקורא ושילב את ידיו הקטנות מאחורי הגב, ושתק.. אולי כדי שיהיה רק עד לאירועים ורק מצפון לאומה.

وُلد حنظلة في الكويت عام ١٩٦٩ في السياسة الكويتية.. ولم يطلب به ناجي الشهرة أو التميز عن باقي الفنانينٍ بقدر ما طلب من حنظلة نفسه أن يكون ضميره اليقظ وقلبه النابض. رسمه صبياً في العاشرة من عمره واختار أن يكون طفلاً ليعبر عن البراءة والصدق وأسماه بحنظلة كرمز لمرارة الألم، لم يكن حنظلة شخصية ثابتة غيرٍ نامية، وإنما كان شخصية حية نابضة تختلف مواقفها حسب سياق الواقع من حولها ففي بداياته قدمه ناجي صبيًا فتيًا مقاتلاً متفاعلاً فتارة يكون شاعرًا وتارة يكون جنديًا.. وفي مستوى آخر فإنه في الفترة الأخيرة من حياة ناجي قدمه بصورة مغايرة تمامًا وذلك بعد حرب ٧٣ فقد أدار حنظلة ظهره للقراء وتشابكت يداه الصغيرتان معًا خلف ظهره، وسكت عن الكلام ربما ليكون مجرد شاهد وضمير أمة.

פליט כאן ופליט שם
מתוך עדותה של אם עפיף

لاجيء هنا ولاجيء هناك
من شهادة أم عفيف

הלוחמים ביקשו מהנשים ומהילדים לפנות את אל-שג׳רה מתוך חשש לחייהם. הלוחמים נשארו לשמור על הכפר וחיכו למתקפה הצפוייה של היהודים.
אם עפיף, ממשפחת בכּארנה, כשאר הנשים, יצאה ברגל מן הכפר לכיוון הכפר השכן טרעאן. לקחה איתה את בתה ואת בנה עפיף.
אם עפיף רצתה לתפוס מחסה בתוך מערה. היא השאירה בינתיים את עפיף מתחת לעץ זית. ולקחה את בתה קודם למערה. חזרה להביא את עפיף..... לא מצאה אותו.
זה היה יום חמישי בשבוע. נשים וילדים עוזבים את הכפר מתוך פחד. בתוך המהולה, אם עפיף צעקה לעבר בעלה:" יא אבו עפיף, הצבוע אכל את הילד".
הילד... עפיף... היה בן חודש ימים.
השמועה הגיעה לכולם מהר.... אנשים התחילו לספר שאם עפיף איבדה את בנה. הסיפור הוסיף לאווירת הלחץ והפחד עוד סוג של פחד.

כמה שעות לאחר מכן... התברר כי אם ד׳יאב ז״ל, ראתה פעוט בן חודש, מוטל מתחת לעץ, חשבה שמשפחתו איבדה אותו... ושמחפשים אותו... חשבה לקחת אותו ואח״כ תמצא את הוריו....
בדרך, אם האשם... שכנת אם עפיף.... זיהתה את עפיף... ואמרה לנשים "זה בנה של סמיה".
סמיה, היא אם עפיף.... הגיעה במסע החיפוש שלה לעפיף ומצאה אותו בריא ושלם.
אם עפיף, עברה לגור בטרעאן עם בתה ובנה, ובשלב מאוחר יותר הצטרף אליהם גם בעלה.
גבעה אחת בלבד מפרידה בין טרעאן לאל-שג׳רה..
רוב תושבי אל-שג׳רה הגיעו כאמור לסוריה. מתוכם גם הוריה של אם עפיף, חמשת אחיה ושלוש אחיותיה..
נתנו להם לגור במחנה פליטים... אל-ירמוּכ שמו.
אם עפיף ראתה את הוריה.... 31 שנים לאחר מכן....
כשהותר לפלסטינים מישראל לעלות לרגל למכה דרך ירדן.... אם עפיף החליטה לקיים את המצווה ... וביקשה שהוריה יפגשו אותה בירדן.... באזור כפר אל-שונה הירדני.... שם העולים לרגל עושים הפסקה.... אם עפיף פגשה בהתרגשות רבה את הוריה ואחת מאחיותיה.
52 שנים, אחרי שנפרדה מאחיה... ניתנה לאם עפיף הזדמנות לבקר אותם בסוריה.... בשנת 2000 אם עפיף מגיעה למחנה הפליטים אל- ירמוּכ.... ונפגשת עם אחיה ומשפחותיהם.... הוריה אינם עוד בין החיים. בהלוויות שלהם היא לא הייתה.
עפיף.... הפעוט מיום הנכבה.... לפני כחודש ביקר אף הוא בסוריה כדי לפגוש את דודיו...

طلب المقاتلون من النساء والأولاد مغادرة الشجرة خوفاً عليهم من الهجوم المتوقع وبقوا هم فيها ليحموها من اليهود.
غادرت أم عفيف وأخذت معها ابنها عفيف وأخته الكبرى. كان يوم خميس. كان عمر عفيف شهراً واحداً. وضعت أم عفيف ابنها تحت زيتونة وأخذت ابنتها وأخبأتها داخل مغارة. عادت الأم لتأخذ عفيف فلم تجده. «الضبع أكل الولد يا أبو عفيف» صاحت أم عفيف مفجوعة. فانتقل الخبر بين الناس سريعاً أن أم عفيف ضيّعت ابنها. بعد ذلك تبين أن أم ذياب – رحمها الله- رأت ولداً عمره شهر واحد تحت الشجرة فأخذته معها ظناً منها أن أهله فقدوه. حمدة – أم هاشم- تعرفت على الولد وقالت «هذا ابن سمية». وصلت سمية وهي تبحث وتسأل إلى ولدها ووجدته حياً سليماً. انتقلت أم عفيف مع ولدها وبنتها إلى طرعان وانضم إليهم بعد ذلك زوجها وعاشوا لاجئين في وطنهم تفصلهم تلة واحدة عن بلدهم الأم.

قبل حوالي شهر زار عفيف بكارنة الذي يسكن في طرعان أخواله اللاجئين في سوريا.

لجأ أغلب أهل الشجرة إلى سوريا، ومن ضمنهم والدا سمية – أم عفيف – وأخوتها الخمسة وأخواتها الثلاث واستقروا في مخيم اليرموك للاجئين الفلسطينيين.

٣١ سنة بعد ذلك اليوم ١٩٧٩، خرجت أم عفيف من طرعان في طريقها إلى الحج عبر الأردن، وخرج لرؤيتها من مخيم اليرموك والدها ووالدتها وإحدى أخواتها، وفي الأردن تم اللقاء.
٥٢ سنة بعد ذلك اليوم، عام ٢٠٠٠ ، سافرت أم عفيف إلى سوريا وزارت في مخيم اليرموك أخوتها وعائلاتهم.

קטע משירתו של משורר אל-שג׳רה עלי אל-אחמד בגנות צבא ההצלה הערבי

שיגרו את קאווקג׳י להגן על אדמתנו
עם חבורה שלא יודעת מה זה אמונה
הוא לא הגיע כדי לשמור על הארץ
אם כי למסור אותה להגנה
ואכן, מסר אותה וברח
כשהוא מושפל,מצבא ישראל
אמור למלך בן המלך, נזוף בו
אינך ירא את שהוריד את הקראן
אתה מוכר מליון בני אדם בארץ
כדי להיות עליה מלך שליט
בואו נגיש לאלוהים תביעה
נגד אלה שבוססו את דמנו
מצרים ונג׳ד, עירק וג׳לק
*ובן חסיין ומנהיגי לבנון**
אני נשבע, שלו יצאניות היו במצבכם
היו מצהירות על ״התפטרות״ מבית הבושת
והיו מתעטפות בלבוש נזירות ומסתגפות
מתוך בושה מהקלון שבייש אותנו

נג׳ד - הכוונה לסעודיה, ג׳לק- הכוונה לסוריה, בן אל-חוסיין - הכוונה לירדן

أبيات من قصيدة للشاعرٍ علي الأحمد، شاعر الشجرة، مخاطباً جيش الإنقاذ

بعثوا أبا القاووق يحمي أرضنا
مع طغمة ما ذاقت الإيمانا
ما جاء يحتل البـلاد لحفظـها
بل كي يسلمها إلى الهاغانا
بـالفعل سلـمها وولى هاربـًا
من جيش إسرائيل مهانـا
قل للمليـك ابن المليـك معاتبًا
ما تختشي من أنزل القرآنا
أتـبيـع مليـون النفـوس ببلـدة
لتكون فيها حاكماً سلطانا
فلنـرفعـن إلى الإلـه قضـيـة
ضد الذين تخبطوا بدمانا
مصرٍ ونجد والعراق وجلّق
وابن الحسين ومن رعوا لبنانا
قسماً لو أن المومسات مكانكم
لتركن ماخور الفجور عيانا
ولبسن لبس الراهبات تقشفاً
خجلاً من العار الذي أخزانا

עבד אל-רחים מחמוד

عبد الرحيم محمود ١٩١٣ - ١٩٤٨

אשים את נפשי בכפי
ואשליכה למעמקי המוות

למען חיים שישמחו את ידידי
או מוות שירגיז את אויבי

שני יעדים מול הנפש האצילה
מוכנות למוות והצלחה בהשגת המטרה

אני נשבע, שזהו מות גיבורים
ומי ששואף למוות נשגב, אז הנה הוא

עבד אלרחים מחמוד נולד בכפר ענבתא שליד טולכרם בשנת 3191 . משורר פלשתיני לוחם תרתי משמע.
החל את הקריירה שלו כמורה לשפה הערבית בבית ספר אל-נג׳אח בשכם. בשנת 6391, עם פרוץ המרד הערבי נגד הכיבוש הבריטי, עזב את ההוראה והצטרף למורדים הלוחמים בכיבוש.
בינואר8491 עבר לביירות והתגייס לצבא ההצלה הערבי.
חזר לפלשתין עם צבא ההצלה והשתתף בקרב ביאר - עדס (ליד יאפא) עם גדוד "חטין", ובקרב ראס-אלעין . ביולי השתתף בהגנה על כפר אל-שג׳רה שם הוא נפל בתאריך 8491/7/31 בגיל 53.
עבד אל-רחים מחמוד חיבר מספר שירים שקובצו, לאחר מותו ע"י קבוצת סופרים.
בשנת 8591 הוצא לאור ספר שיריו.
הבתים לעיל הם חלק משירו המפורסם ביותר, על הצורך בהתנגדות לכובשים.

شاعر قلسطيني ثائر
ولد في قرية عنبتا قضاء طولكرم عام ١٩١٣م
عمل مدرساً للغة العربية في مدرسة النجاح في نابلس حتى عام ١٩٣٦ عندما اشتعلت ثورة ١٩٣٦ ترك التعليم وانضمّ إلى مقاومي الاحتلال البريطاني بعد قرار تقسيم فلسطين توجه إلى بيروت في يناير ١٩٤٨م فانضم إلى جيش الإنقاذ وتلقى تدريبات عسكرية هناك.

عاد إلى فلسطين واشترك في عدد من المعارك منها معركة بيار عدس مع سرية فوج حطين، معركة رأس العين.. وأخيراً معركة الشجرة حيث استشهد يوم ١٩٤٨/٧/١٣م عن عمر قارب ٣٥ عاماً.
خلف أبو الطيب عدداً من القصائد جمعتها لجنة من الأدباء بعد وفاته وصدر ديوانه في عمّان بالأردن عام ١٩٥٨م. من أبرز قصائده "الشهيد"، ومن أبياتها اخترنا:

سأحمل روحي على راحتي	*وألقي بها في مهاوي الردى*
فإما حياة تسر الصديق	*وإما ممات يغيظ العدى*
ونفس الشريف لها غايتان	*ورود المنايا ونيل المنى*
لعمرك هذا ممات الرجال	*ومن رام موتاً شريفاً فذا*

מעיין סג'רה הערבית

בן גוריון תמונה

(טפליצקי זלמן, נעורים בסג׳רה, עמ׳ 37)
״....... באותן שנים ראשונות, עשה גם דוד בן גוריון את צעדיו הראשונים בארץ, ועבד בסג׳רה כפועל (מ-7091) , בחווה ובמושבה. בין השאר עבד בן גוריון גם במשקו של רב אברום.

بوابة مزرعة الحارس- مستعمرة سجرة
שער חות השומר-סג'רה

المصادر מקורות

الخالدي وليد, كي لا ننسى, بيروت Khalidi,Walid, All That Remains, Beirut,1997

الموسوعة الفلسطينية, دمشق 1984 האנצקלופדיה הפלשתינית, דמשק, 1984

טופליצקי,זלמן, נעורים בסג'רה- מחיי איכרים בגליל של שנות העשרים, ת"א 1986

www.palestineremembered.com

www.jalili48.com

www.prc.org.uk

www.najialali.net

www.bet-alon.co.il

www.snunit.k12.il

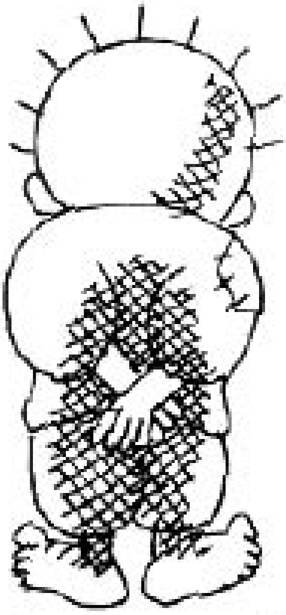

All rights reserved to those who were expelled from their homes.

www.zochrot.org